

Türkiye’de Aile Danışmanlığı Eğitim ve Uygulamalarının Aile İçi Sorunları Çözmedeki Yeterlilikleri Üzerine Niteliksel Bir İnceleme

*

A Qualitative Study on the Competencies of Family Counseling Education and Practices in Turkey in Solving Intra-Family Problems

ÖZET

Günümüzde yaşanan toplumsal değişimler aile sistemlerinde yapısal ve işlevsel dönüşümleri beraberinde getirmiş ve bu dönüşümler, ailelerde yeni sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu sorunları çözebilmek için aileye yönelik psikososyal hizmetlere ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Bu hizmetlerin en başında aile danışmanlığı gelmektedir. Temel amacı aile içi sorunları çözebilmek için aile bireylerine problem çözme ve çözümü keşfetme becerilerini kazandırmak olan aile danışmanlığı, Türkiye’de son yıllarda gelişen bir alandır. Türk toplumunda yaşanan değişim ve dönüşümler aile danışmanlığı hizmetlerine olan talebi de günden güne artırmıştır. Bu doğrultuda ülkemizde aile içi sorunları çözebilmeye yardımcı olacak profesyonel aile danışmanları yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Türkiye’de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) tarafından 2012 yılında çıkarılan bir yönetmelikle “Aile Danışmanlığı Eğitim Programı (ADEP)” başlatılmıştır. Bu program kapsamında 300 saat teorik ve 150 saat uygulamalı dersler olmak üzere toplam 450 saatlik eğitimi başarıyla tamamlayanlar aile danışmanı unvanı almaya hak kazanmaktadır. 2012 yılından itibaren ülkemizde aşamalı bir şekilde yaygınlaşmaya başlayan ADEP’in ve aile danışmanlığı uygulama alanlarının bilimsel bir temelde derinlemesine incelenmesi gereken bir konu olarak görülmektedir. Araştırmanın amacı; aile danışmanlığının içeriği, kavramsal çerçevesi ve tarihsel gelişimi, ADEP, gerçekleştirilen uygulamalar, danışmanlık hizmetlerinin yasal ve kurumsal dayanağı, aile danışmanlığına ihtiyaç duyulma sebepleri başta olmak üzere birçok açıdan Türkiye’de aile danışmanlığı eğitimi ve uygulama boyutu hakkında detaylı bir profilinin ortaya konulmasıdır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desen kullanılmıştır. Bu doğrultuda ülkemizde aile danışmanlığının gelişim sürecini ve mevcut durumunu ortaya koyabilmek ve anlayabilmek için aile danışmanlığı alanında yetkin akademisyenler ve aile danışmanları ile yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme verilerinin kodlamaları içerik analizi tekniği kullanılarak MAXQDA 2024 programı aracılığıyla gerçekleştirilmiş ve kodlamalar sonucu 10 ana tema ortaya çıkmıştır. Bu temalar aynı zamanda araştırmanın bulgularını oluşturmaktadır. MAXQDA 2024 programında bulunan “Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli” kullanılarak temaların görsel haritaları oluşturulmuş ve bu görsel haritalardan yararlanılarak temalar (bulgular) yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aile Danışmanlığı, Aile Danışmanlığı Eğitimi, Aile Danışmanlığı Uygulaması, Aile Danışmanı, Aile İçi Sorunlar.

ABSTRACT

Contemporary social changes have caused structural and functional changes in the family system, and these changes have led to the emergence of new family problems. In order to solve these problems, psychosocial services for the family have become necessary. The most important of these services is family counseling. Family counseling, whose main purpose is to provide family members with problem solving and solution finding skills to solve family problems, is a field that has developed in Turkey in recent years. The changes and transformations in the Turkish society have increased the demand for family counseling services day by day. In this direction, it is aimed to train professional family counselors to help solve family problems in our country. For this purpose, the Ministry of Family and Social Affairs (MoFSS) launched the "Family Counseling Training Program (FCCP)" with a regulation issued in 2012. Under this program, those who successfully complete a total of 450 hours of training, 300 hours of theoretical courses and 150 hours of practical courses, are entitled to receive the title of family counselor. Since 2012, FCCP and family counseling, which are gradually spreading in our country, have been considered a subject that needs to be studied in depth on a scientific basis. The aim of the research is to present a detailed profile of family counseling education and practice in Turkey in many aspects such as the content, conceptual framework and historical development of family counseling, FCCP, practices, legal and institutional basis of counseling services, reasons for the need of family counseling. Phenomenological design, one of the qualitative research methods, was used in this study. In this direction, face-to-face interviews were conducted with academics and family counselors competent in the field of family counseling using a semi-structured interview form in order to reveal and understand the development process and current situation of family counseling in Turkey. The interview data were coded with MAXQDA 2024 using the content analysis technique and 10 main themes emerged as a result of coding. These themes are also the findings of the study. Visual maps of the themes were created using the "Hierarchical Code-Subcode Model" in MAXQDA 2024, and the themes (findings) were interpreted using these visual maps.

Keywords: Family Counseling, Family Counseling Training, Family Counseling Practice, Family Counselor, Intrafamilial Problems.

Taner Algan¹

How to Cite This Article

Algan, T. (2024). “Türkiye’de Aile Danışmanlığı Eğitim ve Uygulamalarının Aile İçi Sorunları Çözmedeki Yeterlilikleri Üzerine Niteliksel Bir İnceleme” International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:10, Issue:4; pp:614-633. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11097962>

Arrival: 11 March 2024
Published: 30 April 2024

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

* Bu araştırma, yazarın “Türkiye’de Aile İçi Sorunlara Yönelik Aile Danışmanlığı Uygulaması” başlıklı (geliştirilmiş ve güncellenmiş içerik ve yöntemlerle) yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

¹ Dr. Arş. Gör., Fırat Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Elazığ, Türkiye, ORCID: 0000-0003-1668-8965

GİRİŞ

Ülkemizde aile kurumu – birtakım değişimlere uğrasa da – varlığını önemle korumakta ve sürdürmektedir devam ettirmektedir. Bir toplumun sürekliliğini sağlayan, vazgeçilmez ve korunması gereken bir kurum olarak kabul edilen aile (Erkal, 2012), dünya genelinde de bu rolünü – çeşitli tartışmalara rağmen – devam ettirmektedir (Gladding, 2015). Biyo-psiko-sosyo-kültürel özelliklerin yanı sıra ekonomik, hukuki ve manevi yönleri de bulunan aile, bireyler arasındaki birincil ilişkilerin doğrudan ve en yoğun yaşandığı bir sistem olarak kabul edilmektedir. Öte yandan kan bağı özelliği bulunan aile kurumunda aile içi ilişkilerin duygusal temele dayandığı da ifade edilmektedir (Sayın, 1990; Algan, 2022). Bu yönüyle aile; hem sosyal bir gruba ve sosyal bir örgütü hem de sosyal bir yapıyı ve sosyal örüntüleri içinde barındıran toplumun en küçük birimini temsil etmektedir (Nirun, 1994).

Aile kurumu aynı zamanda “evlilik, kadın ile erkek ve ebeveyn ile çocuk arasındaki güç ilişkileri, sevmeye ve sevilme, duyguları paylaşma, barınma ve korunma, aidiyet hissetme, kendini gerçekleştirme, kadın ile erkek arasında iş bölümü, ev içi emek, cinsellik, dayanışma, bağlılık, sevgi, saygı, duygusal etkileşimler ve ebeveynlik, sosyo-kültürel ve ekonomik ilişkiler” gibi öğeleri bir bütün olarak kendi içinde barındırmaktadır (Gittins, 2011).

Modernleşme süreciyle başlayan toplumsal değişimler, toplumun çekirdek kurumlarından birisi olan aileyi de çeşitli yönlerden etkilemiştir. Başta yapısal² ve işlevsel değişimler olmak üzere aile sisteminde önemli dönüşümler yaşanmaya başlamıştır. Söz konusu değişimler ve oluşan yeni aile sistemi; aile içi ilişkileri ve ailenin işlevlerini olumsuz yönde etkileyerek ailelerin psikososyal destek kaynaklarından mahrum kalmasına neden olmuş ve aile içi yeni sorunlar baş göstermiştir. Aile içi sorunların giderek artmasıyla birlikte başta gelişmiş toplumlar olmak üzere ülkemizde ve birçok toplumda ailelerin yaşadığı sorunları çözmeye yönelik bir takım koruyucu-önleyici tedbirlerin alınması için çeşitli adımlar atılmıştır. Bu bağlamda ailenin başta iletişim ve etkileşim sorunlarını asgari düzeye indirmek ve ailenin spesifik sorunlarına (çocuk sorunları, sağlık ve cinsellik ile ilgili sorunlar, sosyokültürel ve ekonomik sorunlar vb.) çözüm bulmak amacıyla çeşitli psikososyal hizmetler ön plana çıkmaya başlamış ve bu hizmetler içinde ise en çok danışmanlık hizmetlerine ihtiyaç duyulduğu tespit edilmiştir (Akyürek, 1990; Carr, 2006; Barker ve Chang, 2013).

Sanayileşme, kentleşme, göç hareketleri ve teknolojik gelişmeleri içinde barındıran modernleşme süreci ile ailede yaşanan değişim ve dönüşümler, ailenin varlığını ve devamlılığını çeşitli yönlerden derinden etkilemiştir. Bu nedenle ülkemizde ailenin çözülme veya dağılması tehdidinde karşı aileyi korumaya ve güçlendirmeye yönelik çeşitli psikososyal destek hizmetleri ve aile temelli sosyal politikalar, devlet eli ile sağlanmaya çalışılmıştır (Bkz. 7., 8., 9., 10. ve 11. Kalkınma Planları). Bu hizmetlerin başında kuşkusuz aile içi sorunları çözmeye yönelik oluşturulan **aile danışmanlığı hizmeti**³ gelmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere ailede yaşanan yapısal ve işlevsel değişimlerin neden olduğu yeni nesil aile içi sorunları çözebilmek için aile danışmanlığı hizmeti ve bu hizmeti topluma sunabilecek ve uygulayabilecek kurum ve kuruluşlara duyulan ihtiyaç her geçen gün artmaktadır. Tam da bu noktada araştırmamızın amacı, Türkiye’de aile içi sorunları çözmeye yönelik oluşturulan aile danışmanlığı hizmeti (eğitim ve uygulamalar) ile ilgili bütüncül bir profil sunmaktır. Bu amaç doğrultusunda aile danışmanlığı alanında çalışmaları bulunan akademisyenler ve aile danışmanlığı alanında görev yapan profesyonel meslek elemanları ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Aile danışmanlığı alanında görev yapan uzmanların gözünden Türkiye’de aile danışmanlığı hizmetinin (eğitim ve uygulama boyutunun) tüm yönleriyle bütüncül bir profilinin ortaya konulmuş olması; aile danışmanlığı alanında çalışan veya çalışacak olan tüm profesyonellere (aile danışmanı, sosyal hizmet uzmanı, psikolog, akademisyen vb.) yönelik bir farkındalık katması ve rehberlik sağlaması da araştırmanın önemini ortaya koymaktadır.

AİLE DANIŞMANLIĞI: Genel Bir Panorama

Kavramsal Çerçeve ve Kapsam

Çeşitli disiplinler tarafından farklı şekillerde ifade edilen aile danışmanlığı, genel anlamda aile üyeleri arasında var olan ilişkilerin nitelikli ve sağlıklı olabilmeleri için aile üyelerine verilen bir psikososyal destek hizmeti olarak tanımlanmaktadır (Kuzgun, 1991). Bununla birlikte daha kapsayıcı bir tanımda aile danışmanlığı, aile üyeleri arasında çıkan aile içi sorunları aile üyelerinin katılımı ve profesyonel bir aile danışmanı eşliğinde değerlendirerek

² Geleneksel geniş aile yapısından çekirdek aileye geçiş ile ailede kadının istihdam alanına katılmaya başlaması, evliliklerde rol ve sorumlulukların değişime uğraması, geç yaşta evliliklerin artması ve buna bağlı olarak ailelerdeki çocuk sayısında düşüş olması gibi faktörler, ailenin yapısal değişimlerine bir örnek olarak verilebilir. Öte yandan ailenin psikolojik, sosyal, kültürel, dini ve boş zaman işlevi gibi işlevlerin içeriğinde birtakım dönüşümlerin olması ise ailede yaşanan işlevsel değişimleri ifade etmektedir (Çağan, 2013; Başaran, 2014; Zeybekoğlu Dündar, 2014; Algan, 2022).

³ Aile danışmanlığı hizmeti; aile danışmanı olabilmek için gerçekleştirilen 450 saatlik aile danışmanı eğitim programını (ADEP) ve ailelerin sorunlarını çözmeye yönelik aile danışmanlığı merkezlerinde çeşitli terapötik teknikler kullanılarak gerçekleştirilen aile danışmanlığı uygulamasını (ADU) bir bütün olarak içermektedir. Bu noktada aile danışmanlığının bu hizmeti, aile danışmanları tarafından uygulanabilmesi veya gerçekleştirilebilmesi için Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) tarafından 2012 yılında yürürlüğe konulan “Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliği” çerçevesinde oluşturulan 450 saatlik “Aile Danışmanlığı Eğitim Programı (ADEP)”ni başarıyla tamamlamak gerekmektedir.

sorunların çözümüne odaklanan ve aile üyelerinin sorun çözme ve karar alma becerilerini geliştirmeye yardımcı olan bir psikolojik destek hizmeti şeklinde ifade edilmektedir (Davison ve Neale, 2004; Duyan ve Adıgüzel, 2016). Bu hususta aile danışmanlığında amaç; aile üyelerinin daha sağlıklı ve işlevsel bir hayat yaşamasını sağlayabilmek ve aile üyelerinin sorunlardan ziyade çözümlere odaklanmalarını sağlayacak bir iç görü elde etmelerine yardımcı olmaktır. Böylece aile danışmanlığı, aile üyeleri arasında hem doğru bir iletişim hem de etkili ve anlamlı bir etkileşim kurabilmelerine olanak sağlamaktadır (Fenell ve Weinhold, 1989; Akt. Üstündağ, 2014; Uluslararası Aile Yılı Özel İhtisas Komisyon Raporları, 1994). Bununla birlikte aile danışmanlığı sadece aile içi sorunları çözen bir hizmet değil; fakat aynı zamanda sağlıklı ve mutlu aile ilişkilerine sahip aile sistemlerinin daha nitelikli, daha mutlu ve daha işlevsel bir aile hayatı geçirmelerine yönelik destekler sunmaktır (Uluslararası Aile Yılı Özel İhtisas Komisyon Raporları, 1994).

Aile danışmanlığı ile ilgili yapılan tanımlardan yola çıkarak danışmanlık faaliyetlerini bütüncül bir şekilde değerlendirdiğimizde **“rehberlik/yönlendirme”**, **“psikolojik destek/güçlendirme”** ve **“sorun çözme/iyileştirme”** olmak üzere üç boyuta sahip bir aile danışmanlığı hizmeti olduğu görülmektedir (Algan, 2022). Bu üç boyut “ailelerin işlevselliğini sağlıklı bir şekilde sürdürmesine yardımcı olacak bir eğitim”, “çocuğun eğitim ve yetiştirilmesi hususunda ebeveynlere rehberlik etme”, “aile içi etkili ve sağlıklı iletişim becerilerinin kazanılmasına yardımcı olma” ve “aile bireylerinin hem bireysel hem de ailedeki rol ve sorumluluklarını etkili bir şekilde yerine getirebilme bilinci kazandırma” şeklinde 4 başlıkta faaliyet göstermektedir (Akyürek, 1990).

Tarihsel ve Yasal Dayanaklar: Dünya ve Türkiye

Aile danışmanlığının dünyadaki tarihsel sürecini incelediğimizde, “ailelere ve çiftlere yönelik danışmanlık hizmetlerinin sunulduğu çeşitli derneklerin kurulması ve bu dernekler tarafından aile ile ilgili çeşitli faaliyetlerin yürütülmeye başlanması”, “2. Dünya Savaşı” ve “şizofreni ailelerle yapılan çalışmalar” olmak üzere üç toplumsal dinamiğin aile danışmanlığının ortaya çıkış sürecini belirlediği görülmüştür (Gladding, 2015). 1940’lı yıllar öncesi aile danışmanlığı ile ilgili neredeyse herhangi bir hizmet ve uygulama bulunmamakta iken, 1950’li yıllar aile danışmanlığının ön plana çıktığı dönem olmuştur. Bu dönemde aile danışmanlığı hizmet ve uygulamaları somut olarak ortaya çıkmış, aile danışmanlığı yaklaşımları oluşmaya başlamıştır. 1960’lı yıllarda Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) ilk kez aile danışmanlığı için bir yasa çıkarılmış ve bunun sonucunda aile danışmanlığı resmi bir hüviyet kazanmıştır. Aile danışmanlığı hizmet ve uygulamalarıyla ilgili bu yasalama sürecinin meyveleri 1970’li yıllarda alınmaya başlanmıştır. Bahsi geçen dönem aile danışmanlığında “rafine yıl” olarak kabul edilmiş ve 1960’larda temelleri atılan aile danışmanlığı ile ilgili kuramsal çalışmaların ve yasal dayanağın, 1970’lerde karşılığı alınmaya başlanmıştır. Bu yıllar aynı zamanda aile danışmanlığının klasik kuramları olan “Bilişsel-Davranışçı Aile Danışmanlığı/Terapi”, “Yapısal Aile Danışmanlığı”, “Yaşantısal-İnsancıl Aile Danışmanlığı” ve “Stratejik Aile Danışmanlığı” yaklaşımlarının somutlaştığı ve geliştiği bir dönem olmuştur. 1980’lere geldiğimizde artık aile danışmanlığı alanında bilimsel çalışmalar hız kazanmış ve aile ve evlilik danışmanlığı ABD’den yayılarak uluslararası düzeyde kabul görmeye başlamıştır. Nitekim Amerika Psikoloji Derneği’ne (APA) ait bir alt birim olan Aile Psikolojisi Birimi’nin ve ayrıca Uluslararası Evlilik ve Aile Danışmanları Derneği’nin (IAMFC) kurulması bilimsel ve uluslararası düzeyde yaşanan gelişmelerin somut birer örneğini teşkil etmektedir. 1990’lı yıllarda aile danışmanlığı yaklaşımları giderek spesifik ve uzmanlık gerektiren konulara yönelmeye başlamış ve bu minvalde Çözüm Odaklı Aile Danışmanlığı, Öyküsel (Narrative) Aile Danışmanlığı, Duygu Odaklı Aile Danışmanlığı, Feminist Aile Danışmanlığı, Akılcı Duygusal Davranışçı Terapi (ADDT) ve Kabul ve Kararlılık Terapisi (ACT) gibi yeni danışmanlık yaklaşımları ve modelleri ön plana çıkmıştır. (Lebow ve Gurman, 1995; Framo, 1996; Canel, 2014; Canel, 2021; Algan ve Özmete, 2023). 2000’li yıllarda ise bilimsellik, uzmanlaşma ve uluslararası alana açılmanın bir sonucu olarak Aile danışmanlığı ilk kez ABD dışında başka ülkelerde (ilk başta İtalya, sonrasında Almanya, İngiltere ve Fransa) yaygınlaşmaya ve kabul görmeye başlamıştır. Avrupa ülkelerinde yayılım göstermesiyle birlikte aile danışmanlığında sistematik bir aşamaya geçilmiştir. Bu süreçte aile danışmanlığı alanında lisans ve lisansüstü eğitimler verilmeye başlanması söz konusu sistematik aşamaya geçişin bir göstergesini oluşturmuştur. Günümüze geldiğimizde (2020 yılı itibarıyla) aile danışmanlığının/terapisinin uzmanlaşma alanları uygulama bazında spesifik konulara kaydığı görülmektedir. Çevrim içi (online) terapi/danışmanlık, Logoterapi, Masal Terapisi, Oyun Terapisi, Filial Terapi, Pozitif Psikoterapi, Mindfulness, Macera Terapi, Etki Terapisi, Gerçeklik Terapisi, Öz Terapisi, EMDR ve Roboterapi ile “Yakın İlişkiler Danışmanlığı” ve “Danışmanlık hizmetlerinde/terapilerde öz şefkat, anlam, umut, pozitif ilişkiler, şükür” vb. bu spesifik alanlardan bazılarıdır.

Batı coğrafyasında 1970’lerde kurumsallaşma sürecini ve örgütlenmesini tamamlayan aile danışmanlığı, Türkiye’de 1980’li yılların sonuna doğru henüz tanınmaya başlamıştır. 1997 yılında Aile ve Evlilik Terapileri Derneği’nin kurulması Türkiye’de aile danışmanlığı hizmetleri ile ilgili atılan ilk somut adım olarak kabul edilmektedir (Korkut, 2007). 2000’li yıllardan itibaren aşamalı bir şekilde aile danışmanlığı alanı ile ilgili bilimsel ve (ya) çeviri kitaplar hazırlanmış ve alanla ilgili çeşitli çalışmalar (sempozyum, şura, çalıştay vb.) yapılmaya

başlanmış ve akabinde aile danışmanlığı eğitim ve uygulamaları ile ilgili yasal zeminin ortaya çıkarılması için ilk adımlar atılmıştır. Bu noktada boşanma kararı alan ailelere yönelik *boşanma öncesi*, *boşanma esnası* ve *boşanma sonrası* olmak üzere boşanma sürecinde hem çiftlerin hem de çocukların yaşadıkları psikososyal sorunlara çözüm bulmak amacıyla ASHB tarafından 2012 yılında 5 ilde (İzmir, Ankara, Kırıkkale, Karabük ve Burdur) pilot bir çalışma uygulanmıştır. Seçilen 5 pilot ilde ASHB'ye bağlı Sosyal Hizmet Merkezleri'nde (SHM) görev yapan sosyal hizmet uzmanları (SHU) ve aile danışmanlığı hizmeti verebilecek niteliklere sahip profesyonel meslek elemanlarına, boşanma sürecinde olan çiftlere ve çocuklara yönelik aile danışmanlığı hizmeti verebilmeleri için meslek elemanlarına danışmanlık becerilerini kazandırmayı amaçlayan hizmet içi eğitim ve seminerler verilmeye başlanmıştır. Bu pilot uygulama Türkiye'de aile danışmanlığı hizmeti ile ilgili kurumsal anlamda atılan ilk adım olmuştur (ASHB, 2014).

Türkiye'de aile danışmanlığı ile ilgili ilk yasal adım ise; 2001 tarihli o dönemin kurumu olan SHÇEK (mülga) tarafından çıkarılan "Aile Danışma Merkezi Çalışma Esasları Hakkında Yönerge" olmuştur. Bu yönergede aile danışma merkezlerindeki çalışma esasları ele alınmış ve aile danışmanlığına dair hizmetlerin aile danışma merkezleri aracılığıyla kamu kurumlarında sistematik bir şekilde verilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. 2001'de SHÇEK tarafından çıkarılan bu yönerge, 2007 yılına geldiğimizde bir yönetmeliğe dönüştürülmüş ve kamu kurumları tarafından verilen aile danışmanlığı hizmetlerinin yasal zemini daha da güçlendirilmiştir (ASHB, 2017). Kamuda verilen aile danışmanlığı hizmetleri özelinde çıkarılan 2007 yönetmeliği sadece 2 yıl yürürlükte kalmış, 2009 yılında SHÇEK (mülga) tarafından çıkarılan "*Gerçek Kişiler ve Özel Hukuk Tüzel Kişileri ve Kamu Kurum ve Kuruluşlarınınca Açılacak Aile Danışma Merkezleri Hakkında Yönetmelik*" ile aile danışmanlığı ile ilgili hizmetlere kamu dışında kalan özel aile danışmanlığı merkezleri de eklenmiştir (ASHB, 2009). Böylece 2007 yönetmeliği ile kamu kurumları aracılığıyla 2009 yönetmeliği ile de özel sektör kurumları aracılığıyla aile danışma merkezlerinde danışmanlık hizmetlerinin verilmesi hususunda standartlar belirlenmiştir. 2012 yılına geldiğimizde, 2009 yönetmeliğinin aile danışmanlığı ile ilgili toplumdaki talep ve ihtiyaçları karşılamadığı gerekçesi ile SHÇEK yerine 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı adıyla kurulan ve günümüzde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) adı ile hizmet veren bakanlık tarafından aile danışmanlığı yönetmeliğinde değişikliğe gidilmiştir. 2012 yılında yapılan değişiklik doğrultusunda *Gerçek Kişiler ve Özel Hukuk Tüzel Kişileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarınınca Açılacak Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliği* (Kısa adı: *Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliği*) adıyla halihazırda Türkiye'deki aile danışmanlığı alanındaki son yönetmenlik yürürlüğe girmiştir. Bir başka ifadeyle aile danışmanlığı sertifika eğitiminin şartları, aile danışmanı olabilme ve aile danışmanı merkezi açabilme yetkisi ve kriterlerini içeren 2012 yönetmeliği halen yürürlükte olan son yönetmeliktir (ASHB, 2011; ASHB, 2012).

2012 Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliği'ne göre bir kişinin aile danışmanı olabilmesi için en az 300 saati teorik ve en az 30 saati süpervizyon olmak üzere 150 saati uygulamalı derslerden oluşan toplamda en az 450 saatlik aile danışmanlığı eğitimi alması gerekmektedir. Bununla birlikte söz konusu aile danışmanlığı eğitimi alabilmek için en az dört yıllık lisans eğitiminin başarıyla tamamlanması gereken bölümler de belirlenmiştir. Buna göre *sosyal hizmet, psikoloji, sosyoloji, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, çocuk gelişimi, tıp ve hemşirelik* bölümlerinin birinden en az dört yıllık lisans eğitiminin tamamlanmış olması koşulu vardır. Bu noktada bahsi geçen yedi lisans bölümünün birinden mezun olanlar 450 saatlik aile danışmanlığı eğitim programını (ADEP) başarıyla tamamladıkları takdirde aile danışmanını unvanını almaya hak kazanmaktadır. Öte yandan söz konusu yedi lisans bölümlerinin birinde yüksek lisans ve(ya) doktora tez çalışmasını aile danışmanlığı alanında/konusunda yapmaları şartıyla 450 saatlik aile danışmanlığı eğitimi almaksızın aile danışmanı olabilmektedir. Tüm bu bilgiler ışığında aile danışmanlığı ile ilgili 2012 Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliği'nin iki yönü bulunmaktadır. Birincisi bu yönetmelik özel ve kamu kurum ve kuruluşlarınınca açılan aile danışmanlığı merkezlerinde çalışmak için aile danışmanı olma şartlarını içermektedir. İkincisi ise, aile danışmanı olabilmek için alınması gereken aile danışmanlığı eğitiminin asgari kriterleri ile mezun olunması gereken lisans ve(ya) lisansüstü şartlar net bir şekilde ortaya konulmuştur. Ayrıca aile danışma merkezlerinde aile danışmanı unvanı dışında çalışması gereken meslek elemanlarının nitelikleri ve almaları gereken eğitim koşulları da yine bu yönetmelikle belirlenmiştir. Buna göre aile danışmanlığı eğitimi alabilecek yedi lisans bölümü mezunlarına ek olarak aile ve tüketici bilimleri ve okul öncesi öğretmenliği lisans mezunları olmak üzere toplam dokuz lisans bölümünden mezun olanlar, en az 80 saati teorik ve en az 40 saati uygulamalı olmak üzere toplamda en az 120 saatlik eğitimi başarıyla tamamlayanlar meslek elemanı olarak aile danışmanlığı merkezlerinde görev yapabilmektedirler. Ayrıca bahsi geçen dokuz lisans bölümden birinde yüksek lisans ve(ya) doktora eğitimi tamamlayanlar doğrudan meslek elemanı kabul edilir ve bunlardan ayrıca eğitim sertifikası şartı aranmamaktadır (ASHB, 2012).

2013 yılında yürürlüğe giren "Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği" çerçevesinde ASHB tarafından kamu kurumlarında hizmet veren aile danışmanlığı merkezleri kapatılarak bu merkezlerin verdikleri danışmanlık hizmetleri sosyal hizmet merkezleri bünyesinde toplanmıştır (ASHB, 2013). Bu doğrultuda ASHB bünyesinde bulunan kamuya bağlı aile danışmanlığı merkezleri yerini sosyal hizmet merkezlerine bırakmış (ASHB, 2013);

ancak özel aile danışmanlığı merkezleri ASHB denetiminde 2012 yılında çıkarılan “Gerçek Kişiler ve Özel Hukuk Tüzel Kişileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarınınca Açılacak Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliği” kapsamında faaliyetlerine devam etmiştir. Ayrıca yerel yönetimler (belediyeler) de, bünyelerinde bulunan aile danışmanlığı merkezleri aracılığıyla ailelere yönelik danışmanlık hizmetleri verebilmektedir. Böylece 2012 yılında yürürlüğe giren ve halihazırda yürürlükte bulunan “Aile Danışmanlığı Merkezleri Yönetmeliği”nde önceki aile danışmanlığı yönetmeliklere göre danışmanlık eğitimi ve uygulaması ile ilgili birtakım değişiklikler yapılmıştır (ASHB, 2012). Söz konusu değişiklikler şunlardır:

1. Aile danışmanlığı eğitim programına ait ders içerikleri (müfredat), teorik ve uygulamalı ders saatleri ve yükleri, danışmanlık eğitimi alabilecek kişilerin lisans ve lisansüstü eğitimlerine yönelik kriterler (kimlerin eğitimi alabilecekleri) ve eğitimi verebilecek kurumlar açık bir şekilde belirlenmiştir.
2. Eğitimlere teorik derslerin yanı sıra özellikle süpervizyon eğitimi de dahil olmak üzere uygulamalı dersler eklenmiştir.
3. Aile danışmanı eğitimini alabilecek ve aile danışmanı olabilecek kişilerin lisans eğitim kriterleri güncellenmiştir.
4. Aile danışmanı olarak görev yapacak uzmanlar ile meslek elemanı olarak hizmet verecek personellerin görev ve yetkileri ayrı ayrı detaylı bir şekilde belirlenmiş ve açıklanmıştır.
5. Aile danışmanı eğitimlerini verebilecek kurumların nitelikleri ve bu kurumlarda görev yapan ve aile danışmanlığı eğitimi verecek eğitimcilerin sahip olması gereken kriterler detaylı bir şekilde açıklanmıştır.
6. Aile danışma merkezlerinin tanım ve kapsamı – önceki yönetmeliklerden farklı olarak – “*koruyucu, önleyici, destekleyici, güçlendirici, geliştirici, rehabilite edici ve rehberlik ve danışmanlık hizmetleri*” sunan kurum ve kuruluşlar ifade edilmiştir.
7. Yine bu yönetmelik ile birlikte – daha önceleri hem toplum hem de ailelerin gelişmesine aracılık eden ve bu minvalde hizmet sunan merkezler olarak adlandırılan – aile danışmanlığı merkezleri “*sadece ailelere ve ailelerin geliş(tiril)mesine yönelik hizmetler sunan merkezler*” olarak tanımlanmıştır.
8. Aile ile ilgili bakanlık hüviyetinde aile danışmanlığına ait halihazırda ilk ve tek aile danışmanlığı yönetmeliği bu yönetmeliktir.
9. Özel aile danışmanlığı merkezleri ile ASHB’ye bağlı olmayan (Yerel yönetimler, Üniversiteler, MEB vb.) kamu kurum ve kuruluşlara ait aile danışma merkezlerinin içeriği, işleyişi, niteliği ve faaliyet kriterleri ile ilgili yasal çerçeve bu yönetmelik ile belirlenmiştir.
10. Bu yönetmelik kapsamında aile danışmanlığı eğitim programına ve uygulamalarına/faaliyetlerine ilişkin denetim yetkisinin ASHB bünyesinde olması şartı ile, aile danışmanlığı eğitim programının (ADEP) işleyiş ve yürütücülüğünü Üniversiteler ve Milli Eğitim Bakanlığı; aile danışmanlığı hizmet ve uygulamalarına ait faaliyetleri ise ASHB’ye bünyesinde bulunan Sosyal hizmet merkezleri, özel aile danışma merkezleri ve yerel yönetimler üstlenmiştir denilebilir (Algan, 2022).
11. Mevcut yönetmelik çerçevesinde ADEP’i başarıyla tamamlayanlar aile danışmanı unvanını almaya hak kazanmakla birlikte; bu unvanlarını sadece özel aile danışma merkezlerinde istihdama yönelik kullanabilmekte olup, 2024 yılı itibarıyla henüz kamu kurumlarında aile danışmanlığı istihdamı bulunmamaktadır. Bir başka ifade ile “aile danışmanı” unvanı ile istihdamın sadece özel aile danışmanlığı merkezlerine yönelik olmasıdır. Aile danışmanı unvanı ile kamu kurum ve kuruluşlarına bağlı aile danışma merkezlerine istihdam sağlanamamaktadır. Bunun yerine kamuya bağlı (ASHB ve Belediyeler) aile danışma merkezlerinde⁴ yönetmeliğin belirlediği yedi lisans bölümünün birinden mezun olup bu merkezlere lisans unvanlarıyla atanan personellerden ADEP’i başarıyla tamamlamış ve “aile danışmanı” unvanını almaya hak kazanmış veya bahsi geçen yedi lisans bölümü mezunlarının aile danışmanlığı alanında lisansüstü eğitimini tamamlamış personeller ailelere yönelik ücretsiz danışmanlık hizmeti vermektedir.

AİLE DANIŞMANLIĞI UYGULAMASI

Günümüzde giderek önem kazanan ve ihtiyaç duyulan bir uygulama alanı olarak aile danışmanlığı; evlilik ve çift terapisi, cinsel danışmanlık gibi birçok alt dallara ayrılmaktadır (Nichols, 2013). Türkiye’de aile kurumu; küreselleşme, modernleşme, sanayileşme ve kentleşme gibi dünya ekseninde yaşanan toplumsal değişim süreçlerinin olumsuz etkilerine yönelik sosyal politikalar çerçevesinde oluşturulan yasalar aracılığıyla

⁴ 2013 yılı itibarıyla ASHB bünyesinde aile danışmanlığı ile ilgili hizmetler Sosyal Hizmet Merkezleri aracılığıyla verilmektedir.

korunmaktadır. Bununla beraber Türkiye'nin ailelere yönelik temel hedeflerinden birisi de ailelerin yaşam kalitesini yükseltecek psikososyal ve kültürel hizmetler ile aile desteklemek ve güçlendirmektir (Bkz. 7., 8., 9., 10. ve 11. Kalkınma Planları). Bu hizmetlerin başında ise danışmanlık hizmetleri gelmektedir. Nitekim 2012 Aile Danışmanlığı Merkezleri Yönetmeliği'ne göre aile danışmanlığı merkezleri "*ailelerin gelişmesi, güçlenmesi için; bireylerin yani aile üyelerinin katılımcı, aktif ve üretken, kendisine yetebilen ve problem çözme becerilerinin güçlendirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla eğitici, önleyici, koruyucu, geliştirici, yönlendirici (rehberlik/danışmanlık) ve rehabilite edici hizmetler veren kuruluşlar*" şeklinde tanımlanmıştır (ASHB, 2012, Madde: 4; Babaoğul ve Şener, 2013).

2013 yılına kadar ASHB'ye bağlı aile danışma merkezleri bünyesinde, 2013 yılı itibarıyla da Aile danışmanlığı merkezlerinin yerini devralan Sosyal hizmet merkezlerinde ve yerel yönetimlere ait aile danışma merkezlerinde ailelere genel olarak üç boyutta hizmet verilmektedir. Bu hizmetler;

1. Ailelerin yaşadıkları aile içi sorunlara (eşler arası ilişkisel ve iletişimsel sorunlar, aile içi şiddet, aile içi rol ve sorumluluk ihmalleri, aile üyelerinin yaşadığı kişisel ve ruhsal sorunlar vb.) çözüm bulmalarına ve çözümünü keşfetmelerine yönelik faaliyetler veya spesifik konuları içeren danışmanlık hizmetleri,
2. Evliliği düşünen bireylere veya evliliğe hazırlanan çiftlere yönelik aile danışmanlığı hizmetleri,
3. Ebeveyn-çocuk etkileşimine ve iletişimine yönelik psikososyal faaliyetler, şeklinde sıralanmaktadır. (V. Aile Şurası, 2008; Erbay, 2013; Özkan ve Kılıç, 2013; Kontaş, 1992; Babaoğul ve Şener, 2013).

Aile danışmanlığı eğitim ve uygulama boyutları açısından araştırmamız kapsamında 2012 Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliği'nde dört önemli husus ön plana çıkmaktadır. *Bunlardan ilki* ve en önemlisi aile danışmanlığı eğitim programının (ADEP) içeriği, kapsamı ve niteliğidir. *İkinci sırada* aile danışmanlığı merkezlerinde çalışacak olan aile danışmanlarının yeterlilikleri ve yetkinlikleri gelmektedir. *Üçüncüsü* ise; ADEP kapsamında eğitimleri veren uzman eğitimcilerin yetkinlik düzeyleri ve aile danışmanlığı merkezlerinde hizmetlerin kimler tarafından verildiği ve *son olarak* aile danışmanlığı ilgili aile danışma merkezlerinde gerçekleştirilen uygulama ve faaliyetlerin niteliği hususudur.

YÖNTEM

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada 2012 Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliği kapsamında aile danışmanlığının eğitim (ADEP) ve uygulama boyutları incelenmiş ve böylece aile danışmanlığı alanında teorik yönü ile pratik yönünü birleştiren bir bütüncülük ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda aile danışmanlığının kavramsal çerçevesi, kapsamı ve tarihsel gelişimi, ADEP, aile danışmanlığı uygulamaları, danışmanlık hizmetlerinin yasal ve kurumsal dayanağı, aile danışmanlığına duyulan ihtiyacın sebepleri başta olmak üzere birçok açıdan Türkiye'de uzman görüşleri doğrultusunda aile danışmanlığı eğitimi ve uygulama boyutu hakkında detaylı bir profilinin ortaya konulması bu araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Araştırma Modeli

Bu araştırmada aile danışmanlığı alanında yetkin çalışmaları bulunan akademisyenler ile aile danışma merkezlerinde aile danışmanı olarak görev yapan profesyonel meslek elemanlarının⁵ uzmanlıkları doğrultusunda aile danışmanlığının eğitim ve uygulama boyutları ile ilgili mesleki deneyimleri ve görüşleri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu yönüyle araştırmamız nitel bir araştırma desenlerinden fenomenolojik (olgubilim) desene göre gerçekleştirilmiştir. Bu tür bir araştırma deseninde, katılımcıların ilgili araştırma konusu ve(ya) kavramı ile ilgili subjektif/öznel algıları ön plana çıkar ve değerlendirmeler, araştırmaya katılanların bakış açısı, mesleki bilgi ve tecrübesi ve bulunduğu konuma göre şekillenir. Bu bağlamda fenomenolojik desende genellikle katılımcıların görüşleri alınarak araştırma bulguları yorumlanmaya ve analiz edilmeye çalışılır (Willig, 2013; Büyüköztürk, vd.,2018; Ersoy, 2019).

Araştırma Grubu

Bu çalışmanın araştırma grubunu aile danışmanlığı alanında yetkin çalışmaları bulunan akademisyenler ile aile danışma merkezlerinde aile danışmanı unvanıyla görev yapan profesyonel meslek elemanları oluşturmaktadır. Bu doğrultuda toplam 11 uzman ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerden 9 tanesi yüz yüze, 2 tanesi ise Skype Programı üzerinden çevrimiçi görüntülü görüşme şeklinde gerçekleştirilmiştir. Yüz yüze görüşmeler İstanbul (3), Ankara (3) ve Elazığ (3) illerinde yapılmıştır. Katılımcılar, Türkiye'nin nüfus sayısı bakımından en büyük iki

⁵ Görüşmeye katılan akademisyenler ile profesyonel meslek elemanları (aile danışmanı), bundan sonra "**katılımcılar**" veya "**uzmanlar**" şeklinde ifade edilecektir.

şehri ve araştırmacının görev yaptığı Elazığ ilinden gönüllülük esas çerçevesinde seçilmiştir. Görüşme gerçekleştirilen katılımcıların aile danışmanlığı alanında akademik (ve)ya mesleki yetkinliğinin bulunmasına dikkat edilmiş olup, bu alanda öncü akademik çalışmaları ve(ya) mesleki danışmanlık uygulamaları bulunan kişilerle görüşülmüştür. Araştırmanın nitel değerlendirmesine dahil edilen görüşmecinin sayısını belirlemede nitel araştırmalarda veri doygunluğu esas alınmıştır.

Araştırmaya katılan katılımcıların eğitim ve görev bilgileri ile görev yaptıkları illere dair bilgilere Tablo 1’de yer verilmiştir

Tablo 1: Derinlemesine Görüşme Gerçekleştirilen Katılımcıların Eğitim ve Görev Bilgileri

Alanı (Lisansüstü)	Unvanı ⁶	Görevi	İl
Sosyal Hizmet	Prof. Dr.	Öğretim Üyesi	Ankara (Yüz yüze)
Sosyal Hizmet	Doç. Dr.	Öğretim Üyesi/Aile Danışmanı	Ankara (Yüz yüze)
Sosyal Hizmet	Sosyal Hizmet Uzmanı/Aile Danışmanı	Sosyal Hizmet Uzmanı/Aile Danışmanı	İstanbul (Çevrimiçi)
PDR	Prof. Dr.	Öğretim Üyesi	Ankara (Yüz yüze)
PDR	Prof. Dr.	Öğretim Üyesi/Aile Danışmanı	İstanbul (Çevrimiçi)
PDR	Aile Danışmanı	Aile Danışmanı	İstanbul (Yüz yüze)
PDR ve Psikoloji	Öğr. Gör./Klinik Psikolog	Öğretim Görevlisi/Aile Terapisti	Elazığ (Yüz yüze)
Uygulamalı Psikoloji	Aile Terapisti/Dr.	Aile Terapisti	İstanbul (Yüz yüze)
Sosyoloji	Doç. Dr.	Öğretim Üyesi	Elazığ (Yüz yüze)
Sosyoloji	Sosyolog	Aile Danışmanı	Elazığ (Yüz yüze)
Aile Danışmanlığı	Öğr. Gör. Dr.	ADEP Koordinatörü	İstanbul (Yüz yüze)

Veri Toplama Aracı

Araştırmada nitel araştırma yönteminin tekniklerinden birisi olan görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşmeler ise yarı yapılandırılmış bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde katılımcılara sorulan sorular 5 kategoride sınıflandırılmıştır. Buna sınıflamaya göre sorular; “Aile danışmanlığının içerik ve kapsamını açıklayacak tanımlayıcı sorular”, “Aile danışmanlığının aile içi sorunları çözme niteliğine yönelik sorular”, “Aile danışmanlığının Türkiye’deki eğitim ve uygulamasını tanımaya yönelik sorular”, “Aile danışmanlığına gelenlerin profilini belirlemeye yönelik sorular” ve “Aile danışmanlığına yönelik genel ve öneri içerikli sorular” şeklinde sıralanmıştır.

Veri Analizi

Araştırmanın nitel bulguları içerik analizi tekniği ile nitel kodlama yapılarak değerlendirilmiştir. Buna göre MAXQDA 2024 Analytics Pro nitel veri analizi programı kullanılarak veriler kodlanmış ve bu kodlardan kategori (alt-tema) ve ana temalar oluşturulmuştur. Kodlamalar sonucunda 10 ana tema ortaya çıkmış ve bu ana temalara ait görsel haritalar MAXQDA 2024 programı aracılığıyla “**Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli**” kullanılarak üretilmiştir. Elde edilen 10 ana temanın her biri ayrı bir bulgu olarak ele alınmış, görsel haritalar ve nitel kodlamalar bağlamında bu temalar değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Bu araştırmanın amacına yönelik elde edilen nitel bulgular MAXQDA 2024 Analytics Pro nitel veri analizi programı kullanılarak kodlanmış ve kodlamalar sonucu 10 ana tema belirlenmiştir. Bu 10 ana tema için MAXQDA 2024 programında yer alan “*Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli*” kullanılarak görsel haritalar oluşturulmuştur. Oluşturulan görsel haritalar aracılığıyla her bir tema ayrı bir bulgu olarak değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. Söz konusu ana temalar ile ilgili özet bilgiler şöyledir:

- 1. Tanımlayıcı Bilgiler:** Aile danışmanlığı hakkında katılımcıların görüşleri ve aile danışmanlığını nasıl tanımladıklarını ifade eden kodlamaları içermektedir.
- 2. Aile Danışmanlığına Duyulan İhtiyaç:** Katılımcıların mesleki deneyimleri doğrultusunda aile danışmanlığına ihtiyaç duyulmasının nedenleri sıralanmıştır.
- 3. Danışmanlık ile Terapi Farkı:** Aile danışmanlığı ile aile terapilerinin aralarındaki temel farklar uzmanların gözünden aktarılmıştır.
- 4. Aile Danışmanlığı Eğitiminin Yeterlilikleri:** Aile danışmanlığı eğitim programının (ADEP) yeterli olup olmadığı hakkında uzmanların mesleki deneyim ve görüşleri yer almaktadır.

⁶ Bu araştırmanın yayınlandığı tarihe göre katılımcıların unvanları güncellenmiştir.

5. Aile Danışmanı Olabilme Kriteri (Lisans Bölümleri): 2012 Aile Danışmanlığı Merkezleri Yönetmeliği kapsamında belirtilen yedi lisans bölümünün ADEP'e katılabilmek ve aile danışmanı olabilmek için kriter olarak kabul edilmesi hakkında katılımcıların görüşlerine yer verilmiştir.

6. Aile Danışmanlığında “Aile içi sorunları çözmek” neyi ifade etmektedir?: Aile danışmanlığı eğitim ve uygulamaları aile içi sorunları çözebilecek bir kapasiteye sahip midir? Aile danışmanlığı hizmetinin artıları ve eksileri nelerdir? gibi sorulara cevap aranmıştır.

7. Aile Danışmanlığına Başvuru Sebepleri: Aile danışmanları tarafından ailelerin, aile danışmanlığına daha çok hangi sebeplerle başvurduklarının aktarıldığı bir temadır.

8. Aile Danışmanlığı Eğitim Programına Yönelik Öneriler: Katılımcıların ADEP ile ilgili “uzman görüşü” ve önerileri yer almaktadır.

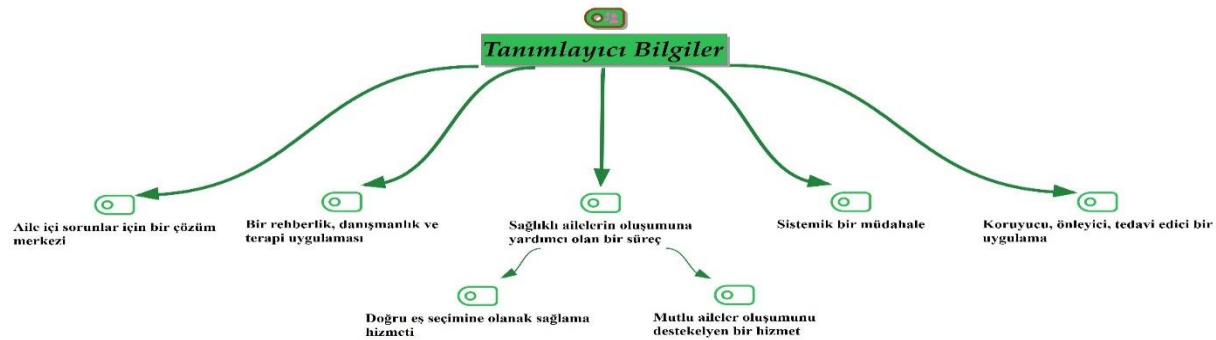
9. Aile Danışmanlığı Uygulamasına Yönelik Öneriler: Katılımcıların ADU ile ilgili özellikle mevzuat, eğitim ve bakanlığın denetim ve koordinasyonu başlıkları çerçevesinde önerileri yer almaktadır.

10. HASHTAG: Görüşme sonunda katılımcıların – görüşme süresinde ifade edilmeyen ama önemli görülen hususlar hakkında – son düşüncelerinin yer aldığı bir temadır. Bu temada amaç uzmanların aile danışmanlığı eğitim ve uygulamalarıyla ilgili görüş ve önerilerinin genel bir fragmanını sunmaktır. Bu açıdan bu temanın adlandırılması ve içeriği tamamen yazara ait olup özgün bir yönü bulunmaktadır.

Aşağıda araştırmaya katılan uzman katılımcıların ifadelerinden yola çıkarak yapılan nitel kodlamalar çerçevesinde elde edilen bulgulara ve bulguların değerlendirilmesine ana temalar ve görseller üzerinden detaylı bir şekilde yer verilmiştir.

Aile Danışmanlığı ile İlgili Tanımlayıcı Bilgiler

Aile Danışmanlığı ile İlgili Tanımlayıcı Bilgiler

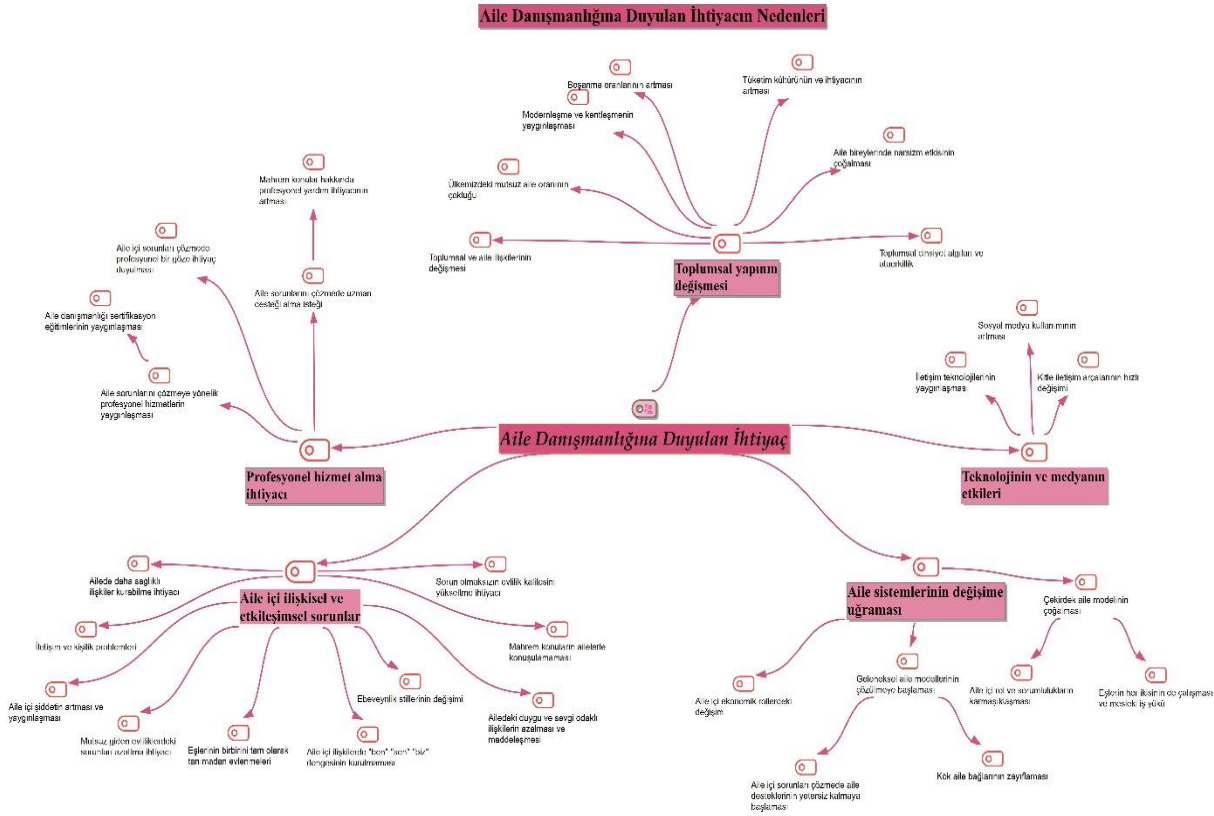

Şekil 1: Tanımlayıcı Bilgiler temasına ait kodlu bölümler

Katılımcılara “Aile danışmanlığı sizin için neyi ifade etmektedir? Genel olarak aile danışmanlığı hizmetini nasıl tanımlıyor ve değerlendiriyorsunuz?” şeklinde sorulan soruya karşılık verilen cevaplardan yola çıkarak yapılan nitel kodlamalara Şekil 1’de yer verilmiştir. Şekil 1’de görüldüğü üzere katılımcılar tarafından aile danışmanlığı daha çok “sorun çözmeye”, “sağlıklı, mutlu ve işlevsel ailelerin oluşmasına yardımcı olma”, “rehberlik ve danışmanlık uygulaması”, “koruyucu, önleyici, tedavi edici, yönlendirici hizmetler” ve “çiftlere evlilik öncesi danışmanlık yapma” şeklinde tanımlanmıştır.

Bu bulgulardan yola çıkarak aile danışmanlığı uygulamalarının esasında evlilik öncesi çiftlere danışmanlık hizmeti ile evlilik sonrası ailelerin sorunlarını çözmeye ya da ailelerin işlevselliğini artırmaya yönelik bir hizmet olmak üzere iki boyutlu bir danışmanlık faaliyeti olduğunu söyleyebiliriz. İlk boyutta aile danışmanlığı, çiftlerin kendileri için doğru ve uyumlu bir eş seçme farkındalığı ve evlilik ile ilgili doğru kararlar verebilme becerileri kazanabilmesi hususunda evlenecek adaylara destek sağlamaktadır. İkinci boyutta ise ailelere sorunlarını çözebilecek ve çözüm yollarını keşfedebilmelerini sağlayacak beceriler kazanmalarına yardımcı olmaktadır. Bu noktada aile danışmanlığı hem sağlıklı (işlevsel) aile yaşamlarının artmasına hem de yeni evlenecek çiftlerin evliliğe yönelik farkındalık kazanmasına ve doğru tercihlerde bulunmasına aracı olan psikolojik temelli bir danışmanlık hizmetidir.

Aile Danışmanlığına Duyulan İhtiyacın Nedenleri

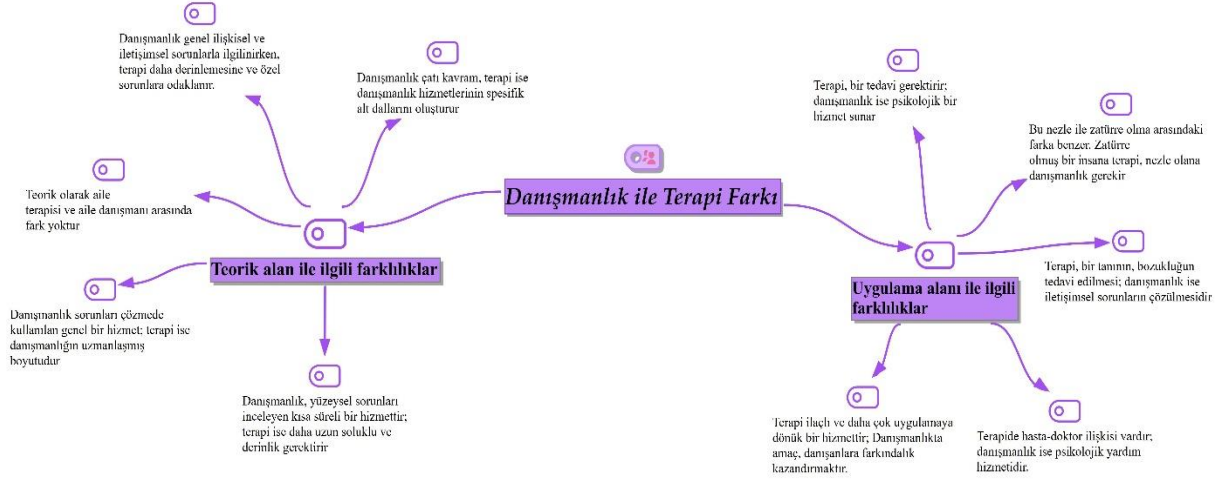
Şekil 2. Aile Danışmanlığına Duyulan İhtiyacın temasına ait kodlu bölümler

Katılımcılara “Günümüzde aile danışmanlığının ortaya çıkışının ve aile danışmanlığı hizmetine duyulan ihtiyacın temel sebepleri sizce neler olabilir?” şeklinde sorulan soruya karşılık verilen cevaplardan yola çıkarak yapılan nitel kodlamalara Şekil 2’de yer verilmiştir. Şekil 2’yi incelediğimizde aile danışmanlığına duyulan ihtiyaç ile ilgili uzman katılımcıların görüşlerinin en çok yoğunlaştığı alanların “toplumsal değişme”, “aile içi ilişkisel ve etkileşimsel sorunlar”, “aile sistemlerinin/yapılarının değişime uğraması”, “profesyonel hizmet/destek alma ihtiyacı” ve “teknolojinin ve medya araçlarının etkileri” şeklinde sıralandığı görülmüştür. “Toplumsal değişme” alt-teması altında modernleşme ve kentleşmenin yaygınlaşması, boşanmaların artışı, tüketim kültürünün ve ihtiyacının artması, aile ilişkilerinin değişmesi, toplumsal cinsiyet algısı ve mutsuz aile oranının çokluğu başlıkları yer almıştır. “Aile içi ilişkisel ve etkileşimsel sorunlar” alt-teması içinde ise özellikle iletişim ve kişilik sorunları, aile içi şiddetin yaygınlaşması, evliliklerde ben-sen-biz dengesinin kurulamaması, eşlerin birbirini tam olarak tanımadan evlenmeleri, ailedeki sevgi ve duygu odaklı ilişkilerin azalmaya başlaması ve mahrem konuların aile içinde konuşulamaması başlıkları ön plana çıkmıştır. “Aile sistemlerinin değişime uğraması” alt-temasında daha çok geleneksel geniş aile yapısından modern çekirdek aileye doğru bir evrilme, aile içi rol ve sorumluluklarda yaşanan değişimler ve kök aile bağlarının zayıflaması konuları vurgulanmıştır. “Profesyonel hizmet alma ihtiyacı” alt-temasında ise odaklanılan başlıklar; aile içi sorunları çözmek için uzman desteği alma isteği ve ihtiyacı, ailede sağlıklı ilişkiler kurabilme ve bu ilişkileri geliştirebilme ihtiyacı, mahrem konularda profesyonel yardım ihtiyacının artması, aile danışmanlığı eğitimlerinin ve yardım hizmetlerinin artmaya başlaması şeklindedir. Son olarak “teknoloji ve medyanın etkileri” alt-teması altında sosyal medya kullanımının artması, iletişim teknolojilerinin dönüşüm geçirerek yaygınlaşması başlıkları yer almıştır.

Tüm bu bulgulardan hareketle, aile danışmanlığı hizmetine duyulan ihtiyacın en temelde üç başlık üzerinde yoğunlaştığını ifade edebiliriz: *İlk olarak* modernleşme süreciyle birlikte ortaya çıkan toplumsal değişimler ve bu değişimlerin aile yapıları üzerindeki bıraktığı olumsuz etkilerdir. *İkincisi* aile danışmanlığının sadece aile içi sorunları çözmek için değil; aynı zamanda sağlıklı ve mutlu ailelerin iyi oluş ve yaşam kalitelerini daha da artırmak için ortaya çıkan bir hizmet olduğu vurgusu ve ihtiyacının ön plana çıkmasıdır. *Son olarak*; aile içi spesifik sorunlar (teknolojinin yaygınlaşması, aile içi şiddet, boşanma, sağlık sorunları, ilişkisel veya kişilik sorunları vb.) özelinde profesyonel anlamda aile danışmanlığı hizmetine ihtiyaç duyulmasıdır.

Aile Danışmanlığı ile Aile Terapisi Arasındaki Temel Farklılıklar

Danışmanlık ile Terapi Farkı

Şekil 3: Danışmanlık ve Terapi Farkı temasına ait kodlu bölümler

Katılımcılara “Aile danışmanlığının tanımından yola çıktığımızda bu hizmetin aileye yönelik diğer psiko-sosyal destek hizmetlerinden birisini oluşturan aile terapisi ile arasında fark var mıdır? Varsa bu farklar nelerdir?” şeklinde sorulara karşılık verilen cevaplardan yola çıkarak yapılan nitel kodlamalara Şekil 3’te yer verilmiştir. Şekil 3’ü incelediğimizde katılımcıların ifadelerine göre “Aile Danışmanlığı” ile “Aile Terapisi” arasındaki farklılıklar temelde “**teorik alana ait farklılıklar**” ve “**uygulama alanına ait farklılıklar**” olmak üzere 2 alt-temaya ayrılmıştır. Buna göre *teorik olarak danışmanlık ile terapi farkı* temelde 2 başlık altında toplanmıştır. Söz konusu başlıklar şöyle sıralanmaktadır:

1. Aile danışmanlığı daha çok ilişkisel, derinlikli olmayan ve kısa sürede çözüme kavuşabilecek konulara odaklanırken, terapi modelleri daha çok uzmanlık gerektiren, uzun soluklu ve spesifik konulara yönelmektedir. Bu yönüyle danışmanlık uygulamaları genel hizmetleri; terapi uygulamaları ise, danışmanlığın alt dalları olarak spesifik alanlara ve ailenin özel konularına yönelik hizmetleri içermektedir. Örneğin çift terapisi, cinsel terapi, oyun terapisi vb. aile danışmanlığının alt dallarını oluşturan terapi modelleridir.

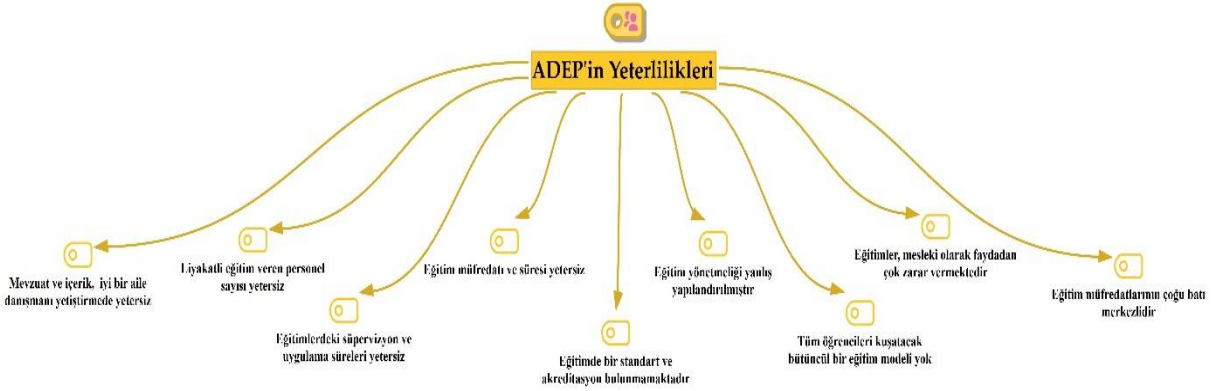
2. Teorik olarak danışmanlık ve terapinin arasında fark olmadığı görüşü de alan yazında baskın bir görüş olarak karşımıza çıkmaktadır.

Uygulama alanı ile ilgili farklılıklar alt-temasında ise; danışmanlığın ilaçlı olmayan daha çok yönlendirme temelli psikolojik ve rehberlik hizmeti olduğuna, terapinin ise ilaçlı ve tedavi edici bir boyutunun bulunduğu vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu noktada danışmanlık, psikolojik bir yardım hizmeti olarak ifade edilirken; terapinin hasta-doktor ilişkisi olduğuna işaret edilmiştir.

Katılımcıların görüşleri arasında uygulama alanı ile ilgili danışmanlık-terapi farkını en iyi özetleyen ifade ise şöyledir: “**Bu nezle ile zatürre olma arasındaki farkı benzer. Zatürre olmuş bir insanın sadece rehberlikle, ıhlamurla, çayla iyileşmesi mümkün değildir. Zatürre olmuş bir insana terapi, nezle olmuş bir insana da danışmanlık gereklidir.**”

Aile Danışmanlığı Eğitim Programı'nın (ADEP) Yeterliliği

Aile Danışmanlığı Eğitim Programının (ADEP) Yeterlilikleri

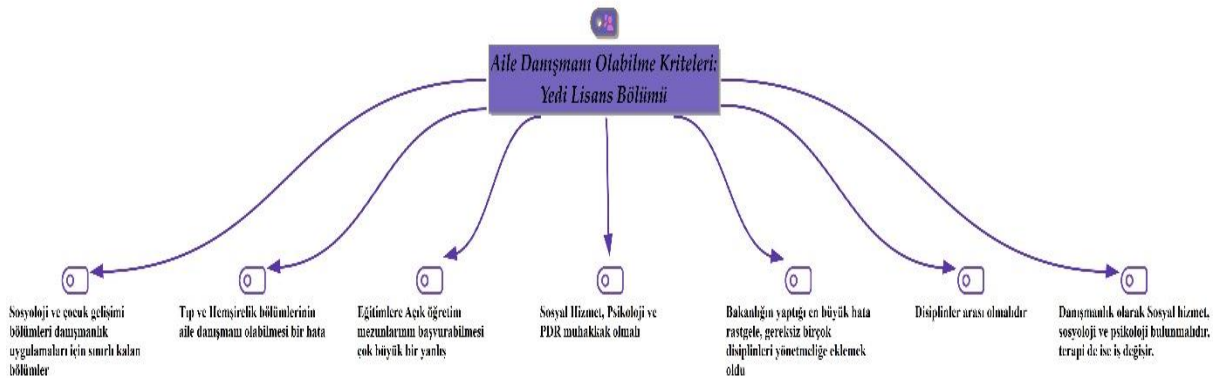

Şekil 4: ADEP'in Yeterlilikleri temasına ait kodlu bölümler

Katılımcılara “Aile danışmanlığının Türkiye’deki gelişimi ve seyri hakkında düşünceleriniz nelerdir? Türkiye’de aile danışmanlığı eğitimleri ve uygulamaları aile içi sorunları çözmeye yeterli nitelikte midir? Yetersiz ise neden yetersizdir? Bu konuda neler yapılabilir?” şeklinde sorulan soruya karşılık verilen cevaplardan yola çıkarak yapılan nitel kodlamalara Şekil 4’te yer verilmiştir. Şekil 4’te ADEP’in yeterliliği ile ilgili kodlamalara baktığımızda, katılımcılar tarafından eğitimlerin aile içi sorunları çözebilecek bir kapsamda olmadığı, eğitim içeriğinin, uygulama derslerinin, süpervizyonun oldukça kısıtlı olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca teorik derslerin gereğinden fazla olup, süpervizyon başta olmak üzere uygulamalı derslere az yer verildiği, eğitimin hem müfredat hem de verilmiş şekilde bir standardın bulunmadığı, kuşatıcı ve standart bir eğitim içeriğinden ziyade eğitimi veren kurumların kendine göre bir içerik oluşturduğu, Türk kültürünü yansıtan içerikten ziyade daha çok batı merkezli bir müfredatın olduğu ve eğitimi veren uzman eğitimci sayısının yetersiz olduğu hususları ön plana çıkmıştır. Bununla beraber katılımcılar tarafından ADEP’in, eğitimi alanlara temel düzeyde bir bilgi ve farkındalık kattığını da olumlu bir görüş olarak belirtilmiştir. Katılımcılar, bu bilgi ve farkındalık katkısının uygulamalı ve süpervizyon dersleriyle yoğun bir şekilde desteklenmesi ve eğitimlerin Türk kültürüne uygun ve standart hale getirilmesi gerektiğinin de altını çizmişlerdir.

Aile Danışmanı Olabilme Kriterleri: Yedi Lisans Bölümü

Aile Danışmanı Olabilme Kriteri (Lisans Bölümleri)

Şekil 5: Aile Danışmanı Olabilme Kriterleri: Yedi Lisans Bölümü temasına ait kodlu bölümler

Aile danışmanı olabilmek için 2012 Aile Danışmanlığı Yönetmeliği’ne göre sosyal hizmet, psikoloji, sosyoloji, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, çocuk gelişimi, tıp ve hemşirelik bölümlerinin birinden en az lisans mezunu olma şartı aranmaktadır. Bu lisans şartı doğrudan aile danışmanı unvanı kazanmaya yeter şart değil ancak bir ön şarttır. Söz konusu lisans bölümlerinden mezun olanların aile danışmanı olabilmesi için önünde iki seçenek bulunmaktadır. Bu iki seçenektan ilki lisans mezuniyeti sonrası yönetmelik çerçevesinde açılan en az 300 saati teorik ve en az 30 saati süpervizyon olmak üzere 150 saati uygulamalı derslerden oluşan toplamda en az 450 saatlik ADEP’i başarıyla tamamlamak veya ikinci seçenek olarak mezun olduğu lisans programından aile danışmanlığı

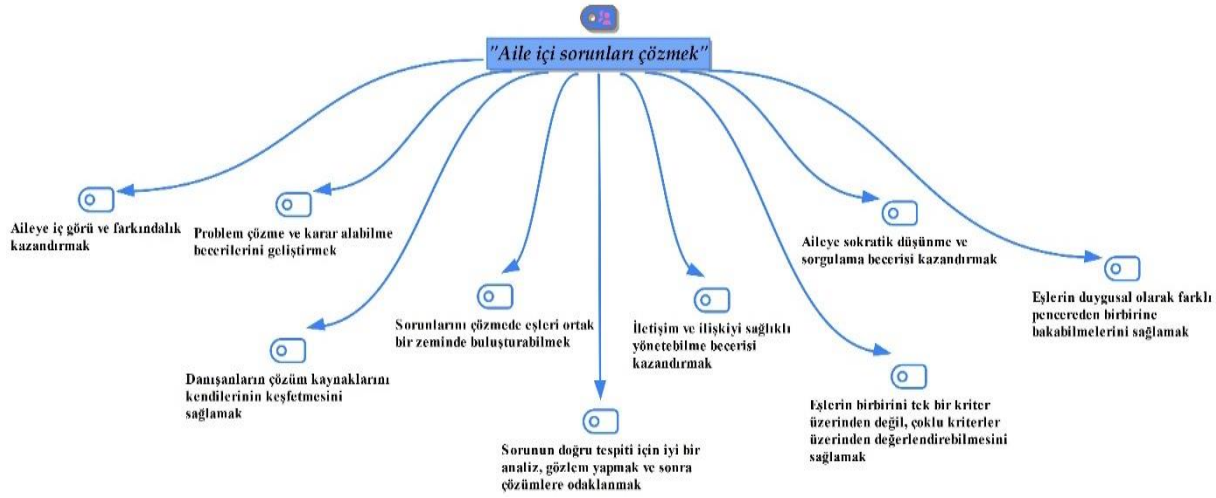
alanı ile ilgili olmak koşuluyla yüksek lisans veya doktora eğitimini tamamlamış olmaktadır. Bu iki seçenektan birini gerçekleştirenler aile danışmanı unvanını almaya hak kazanmaktadır (ASHB, 2012 Yönetmeliği, Madde 14(1) ve 14(2)). Bu bilgiler ışığında katılımcılara “*Aile danışmanlığı sertifikası eğitimi alabilme ve eğitimin başarılı tamamlanması sonucu ‘aile danışmanı’ unvanına sahip olabilme kriteri olarak mevzuatta belirtilen yedi lisans branşı hakkında ne düşünüyorsunuz?*” şeklinde sorulan soruya karşılık verilen cevaplardan yola çıkarak yapılan nitel kodlamalara Şekil 5’te yer verilmiştir. Buna göre Şekil 5’te görsel olarak ifade edilen katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

1. Öncelikle yönetmelikte bahsi geçen lisans bölümlerinden sosyal hizmet, sosyoloji, çocuk gelişimi ve hemşirelik bölümlerine ait Açıköğretim Fakültesi (AÖF) mezunlarına, aile danışmanı olabilmeleri için 450 saatlik ADEP programına doğrudan katılma hakkı verilmemelidir. Zira AÖF mezunlarının uygulamalı derslerinin oldukça kısıtlı olması nedeniyle “aile danışmanı” olabilmeye yeterliliğini tam olarak sağlayamamaktadır. Ayrıca aile danışmanı, danışmanlık ve uygulama becerileri gerektiren bir meslektir. Bu sebeple bahsi geçen lisans bölümlerini tamamlayan AÖF mezunlarının ADEP’e katılım hakkını elde edebilmesi için öncelikle AÖF mezunlarının “danışmanlık ve uygulama becerileri” ile ilgili en az 6 aylık bir örgün eğitime tabi tutulması gerekmektedir. AÖF mezunları ile ilgili bu düşünce araştırmaya katılan tüm katılımcıların ortak düşüncesini oluşturmaktadır.
2. Tıp, hemşirelik ve çocuk gelişimi bölümlerinin bahsi geçen yedi lisans bölümü içinde kabul edilmesinin yanlış bir yasal karar olduğu vurgulanmıştır. Aile danışmanlığının (hem eğitim ve uygulama boyutuyla) içeriği ve faaliyet alanlarının özellikle tıp ve hemşirelik bölümleriyle pek uyuşmadığı hâkim görüş olmuştur.
3. Sosyoloji lisans bölümünün aile danışmanlığının eğitim boyutunda gerekli olduğu (teorik kısım için önemli bir alt yapı sağladığı) ancak uygulama boyutunda ise yetersiz kalabildiği görüşü ön plana çıkmıştır.
4. Katılımcılar arasında aile danışmanlığı için en ideal lisans bölümlerinin sosyal hizmet, psikoloji ve psikolojik danışmanlık ve rehberlik bölümleri olduğunda da fikir birliği mevcut olmakla birlikte bazı katılımcılar sosyoloji bölümünün de gerekli olduğunu belirtmişlerdir.
5. Aile konusu disiplinler arası çalışmayı gerektiren çok boyutlu yönü bulunan bir alan olduğu görüşünden hareketle aile danışmanlığı ile ilgili özellikle eğitim ve uygulama alanlarının multidisipliner olması gerektiği vurgulanmış ve psikiyatri mesleğinin de aile danışmanlığının hem eğitim hem de uygulama boyutunda bulunması gereken bir bölüm olduğu ifade edilmiştir.
6. Bakanlığın aile danışmanlığı eğitimi ve aile danışmanı olabilmeye kriterlerinde çeşitli yanlış kararlar aldığı aktarılmıştır. Bu yanlış kararlar, aile danışmanı olabilmek için olması gereken bazı lisans bölümlerinin yönetmelikte bulunmaması ve olmaması gereken bölüm mezunlarının ise aile danışmanı olabilmemesinin önünün açılması şeklindedir.

Aile danışmanları, ülkelerin toplumsal koşullarına ve dinamiklerine göre değişken niteliklere sahip olabilmektedirler. Bazı toplumlarda danışmanlara temel kuramsal bilgileri kullanarak yardımcı olmaya çalışan ve onları destekleyen ruh sağlığı profesyonelleri aile danışmanlığı hizmetlerini yürütürken, bazı toplumlarda ise aile danışmanı olabilmek için ayrı bir diplomaya sahip olmak gerekmektedir. Bu durum diğer bazı ülkelerde ise psikiyatri, psikoloji, sosyal hizmet ve çocuk gelişimi gibi bölümlerden mezun olan kişiler; aile danışmanlığı alanında doğrudan profesyonel danışmanlık hizmetleri verecek nitelikte meslek elemanları olarak kabul edilmekte ve şartları sağlamaları durumunda bu alanda görev yapabilmektedir (Karataş ve Nadir, 2016). Ülkemizde ise bu durum sosyal hizmet, psikoloji, sosyoloji, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, çocuk gelişimi, tıp ve hemşirelik bölümü mezunlarının en az 450 saatlik ADEP’i başarıyla tamamlayanların veya belirtilen lisans mezunlarının aile danışmanlığı alanı ile ilgili olması koşuluyla lisansüstü eğitimlerini tamamlamaları sonucu aile danışmanı unvanı almaya hak kazanabilecekleri şeklinde belirlenmiştir (ASHB, 2012). Burada odaklanılması gereken önemli hususun, her toplumun kendi dinamiklerine göre aile danışmanlığı alanında belirlediği kriterlerin liyakat ve aile sorunları çözebilme yeterliliğine göre belirlenip belirlenmesi durumudur. Bir başka ifadeyle aile danışmanlığı hizmetlerinde birey ve ailelerin sorunları gerçek manada çözücü ve ailelerin refah ve yaşam doyumu alanlarını en üst seviyede kullanabilmesine yardımcı olabilecek nitelikte kriterler ve yeterliliklerin belirlenmesi önem arz etmektedir.

Aile Danışmanlığı Alanında “Aile içi sorunları çözmek” İfadesinin Karşılığı Nedir?

Aile Danışmanlığında "Aile İçi Sorunları Çözmek" Neyi İfade Etmektedir?

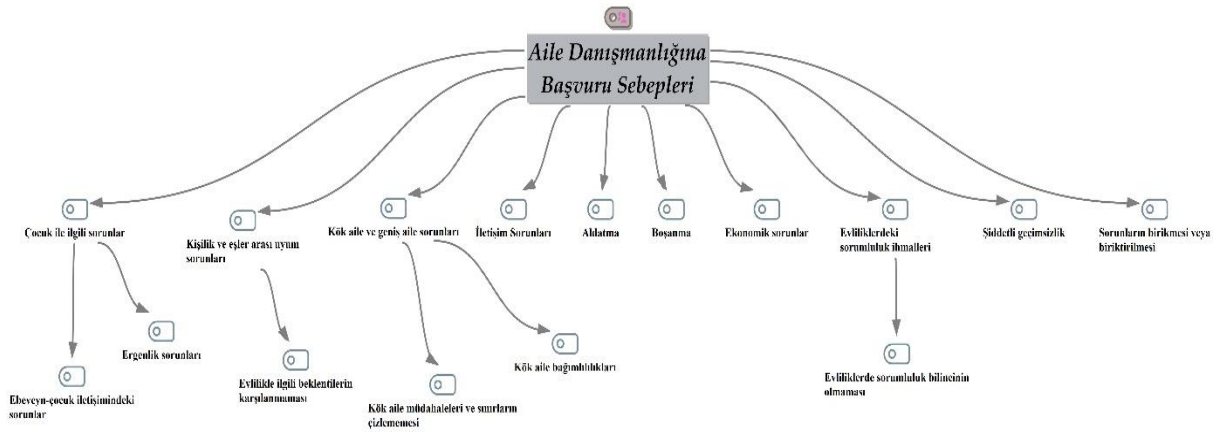

Şekil 6: “Aile İçi Sorunları Çözmek” temasına ait kodlu bölümler

Katılımcılara “Size göre aile danışmanlığı alanında ‘aile içi sorunları çözmek’ tam olarak neyi ifade etmektedir?” şeklinde sorulan soruya karşılık verilen cevaplardan yola çıkarak yapılan nitel kodlamalara Şekil 6’da yer verilmiştir. Buna göre “aile içi sorunları çözmek” ifadesi katılımcılara göre “aileye iç gözü ve(ya) farkındalık kazandırmak”, “ailenin problem çözme ve karar alabilme becerilerini geliştirmek”, “ailelerin yaşadıklarına ve olaylara sorun üzerinden değil, çözüm üzerinden bakabilmelerini sağlamak”, “ailelerin çözüm kaynaklarını keşfetmelerine destek olmak” ve “iletişim becerilerini geliştirmek” başlıkları ön plana çıkmıştır. Buradan hareketle aile danışmanlığı, aile içi sorunları çözmeye ailelere “farkındalık ve içgörü kazanma, çözüm odaklı düşünme, kaynakları keşfetme ve doğru iletişim becerilerini kullanma” gibi çözüme yönelik çeşitli beceri ve teknikler kazandırdığı ifade edilebilir.

Aile Danışmanlığına Başvuru Sebepleri

Aile Danışmanlığına Başvuru Sebepleri

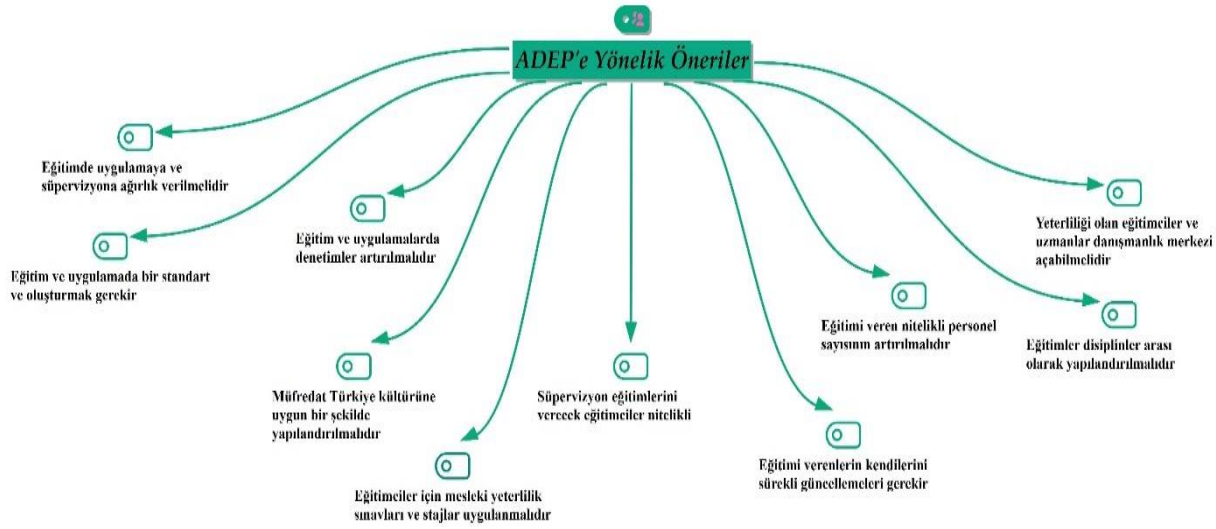

Şekil 7: Aile Danışmanlığına Başvuru Sebepleri temasına ait kodlu bölümler

Katılımcılara “Aile danışmanlığına yapılan başvurular genel olarak hangi konular üzerinde yoğunlaşmaktadır?” şeklinde sorulan soruya karşılık verilen cevaplardan yola çıkarak yapılan nitel kodlamalara Şekil 7’de yer verilmiştir. Buna göre aile danışmanlığına başvuru sebepleri teması altında yer alan başlıklar; çocuk ile ilgili sorunlar, kök aile ilgili sorunlar, kişilik ve eşler arası uyum sorunları, ekonomik sorunlar, evlilikteki rol ve sorumlulukların ihmali, iletişim sorunları, boşanma, aldatma ve şiddetli geçimsizlik şeklinde sıralanmıştır. Bu doğrultuda aile danışmanlığına başvuruların en çok yoğunlaştığı dört alanın **iletişim, eşler arası ilişki ve uyum, çocuk ve kök aile ilişkileri** olduğu söylenebilir.

Aile Danışmanlığı Eğitim Programına (ADEP) Yönelik Öneriler

Aile Danışmanlığı Eğitim Programına (ADEP) Yönelik Öneriler

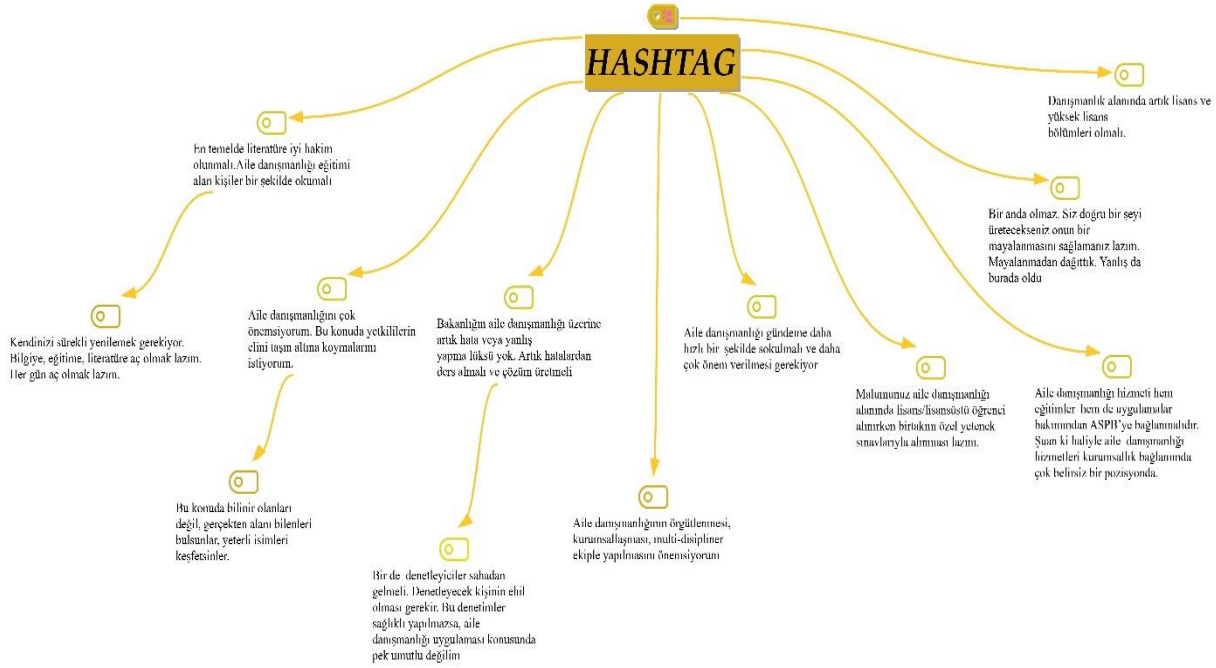
Şekil 8: ADEP'e Yönelik Öneriler temasına ait kodlu bölümler

Katılımcılara “Aile Danışmanlığı Eğitim Programı (ADEP) ile ilgili akademik ve mesleki tecrübeleriniz doğrultusunda görüş ve önerileriniz nelerdir?” şeklinde sorulan soruya karşılık verilen cevaplardan yola çıkarak yapılan nitel kodlamalara Şekil 8’de yer verilmiştir. Buna göre ADEP ile ilgili katılımcıların görüş ve önerileri doğrultusunda şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. ADEP’in nicelik ve nitelik açısından çeşitli eksiklikleri bulunmaktadır. Bu eksiklikler daha çok ilgili kurumların (başta ASHB olmak üzere Üniversiteler, MEB ve Belediyeler) yetki ve denetim mekanizması, eğitimin içeriği, eğitimin uygulanma şekli, eğitimcilerin liyakati vb. konularda yoğunlaşmış durumdadır. Bu eksiklikler şu şekilde giderilmelidir:
 - a. Uygulamalı ve süpervizyon ders saatleri ve niteliği artırılmalıdır.
 - b. Eğitimde ülke geneli bir standart içerik (müfredat) ve uygulama alanı oluşturulmalıdır.
 - c. ASHB tarafından denetimler sıklaştırılmalı ve liyakatli bir şekilde yapılmalıdır.
 - d. Eğitimler tek bir elden (ASHB veya YÖK tarafından) koordine edilmelidir.
 - e. Eğitimler Türk kültürüne uygun ve disiplinler arası olacak şekilde yapılandırılmalıdır.
 - f. Eğitimi verecek nitelikli personel sayısı artırılmalıdır. Bunun için eğitimciler kendilerini geliştirebilecek ekonomik ve mesleki alanlar sunulmalı ve desteklenmelidir.
 - g. Eğitimciler mesleki yeterlilik sınavları yapılarak belirlenmelidir ve gerektiğinde eğitimi verecek personeller 6 aylık bir staja veya aile danışmanlığı ile ilgili uygulamalı bir çalışma yapmaya tabi tutulmalıdır.
2. Eğitim ve uygulama açısından yeterliliğini almış personeller – yönetmeliğe uygun şekilde – danışmanlık merkezi açabilmeli ve bu nitelikli danışmanlık merkezleri aşamalı olarak artırılmalıdır.
3. Uygulama ve süpervizyon eğitimlerini ruh sağlığı profesyonelleri (sosyal hizmet uzmanı, psikolog, klinik psikolog psikiyatrist, psikolojik danışman) vermelidir.

HASHTAG: Bir Özet veya Fragman

HASHTAG: Katılımcıların Görüşlerine İlişkin Bir Fragman

Şekil 10: HASHTAG temasına ait kodlu bölümler

Katılımcılara görüşme sonunda “*Aile danışmanlığı ile ilgili görüşme esnasında bahsi geçmeyen ve son olarak eklemek istediğiniz hususlar nelerdir?*” şeklinde sorulan soruya karşılık verilen cevaplar nitel araştırmada “**İnvivo (doğrudan ifadeyi) kodlama**” yöntemiyle kodlanarak Şekil 10’da yer verilmiştir. Buna göre araştırmamızın konusu kapsamında kendisiyle görüşme gerçekleştirdiğimiz katılımcıların aile danışmanlığı ile ilgili akademik ve mesleki tecrübeleri doğrultusunda vurguladıkları en çarpıcı ifadelerden bir kesite aşağıda yer verilmiştir. Bu ifadeler aynı zamanda aile danışmanlığı alanına yönelik katılımcılar ile yapılan görüşmelerin bir özeti veya fragmanı niteliğindedir. Yazar tarafından özgün bir isimlendirmeye oluşturulan HASHTAG ana teması kapsamında katılımcıların özet ifadelerinden bir kesite aşağıda yer verilmiştir:

“*Aile Danışmanlığını çok önemsiyorum. Bu konuda yetkililerin elini taşın altına koymalarını istiyorum. Bu konuda bilinir olanları değil, gerçekten alanı bilenleri bulsunlar, yeterli isimleri keşfetsinler. Bu işi gerçekten bilenleri bulmaları gerektiğini düşünüyorum. Medyatik, köpürtülen, içi boş olanlarla uğraşmayı bıraksınlar (K1)*”

“*Bakanlığın aile danışmanlığı üzerine artık hata veya yanlış yapma lüksü yok. Artık hatalardan/yanlışlardan ders almalı ve çözüm üretmeli. Bir de denetleyiciler sahadan gelmeli. Denetleyecek kişinin ehil olması gerekir. Bu denetimler sağlıklı yapılmazsa, aile danışmanlığı uygulaması konusunda pek umutlu değilim, çünkü Amerika’da da denetim yapılmadığı için aile danışmanlığı çalışmaları sona erdi. Gereken önlemler alınmazsa bizde de ilerleyen dönemlerde biter (K2).*”

“*Aile danışmanlığı eğitimi almak isteyenler ve bu eğitimi verenler de en temelde alana ve literatüre çok iyi hâkim olması gerekiyor. Bu alandaki kişiler bir şekilde sürekli okunmalı. Kendimizi sürekli yenilememiz gerekiyor. Bilgiye, eğitime, literatüre aç olmak lazım. Ama okumadan geliyorlar. Hiçbir şey yok. Çalışmalara bakan yok. Geldim, eğitim aldım, gittim! Eğitim verdi, gitti! (K3).*”

“*Bir anda olmaz. Yani siz doğru bir şeyi üretecekseniz onun bir mayalanmasını sağlamanız lazım. Mayalanmadan dağıttık. Yanlış da burada (K4).*”

“*Aile danışmanlığı hizmeti hem eğitimler hem de uygulamalar bakımından ASHB’ye bağlanmalıdır. Şu an ki haliyle aile danışmanlığı hizmetleri kurumsallık bağlamında çok belirsiz bir pozisyonda (K5).*”

“*Malumunuz aile danışmanlığı lisans bölümleri de açılmaya başlandı bazı üniversitelerde. Bu tip bölümlere öğrenci alınırken birtakım özel yetenek sınavlarıyla alınması lazım (K6).*”

“*Danışmanlık alanında artık lisans ve yüksek lisans bölümleri olmalıdır (K7).*”

“Kültüre duyarlı aile danışmanlığı sistemini inşa etmek gerekir (...) (K8)”

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüz toplumsal yapısında yaşanan bir takım değişim ve dönüşümler doğal olarak toplumun en küçük sistemini oluşturan aile kurumunu da çeşitli yönlerden olumsuz etkilemiştir. Ailenin yapısal değişimi (çekirdek aileye geçiş, geleneksel ailenin sunduğu sosyal destek alanlarından uzaklaşma, kadının iş yaşamına katılması, kentleşme, kentleşmenin getirdiği iş-yaşam yükünün artması ve yoğun iş yükü neticesinde eşlerin ailelerine zaman ayırmada güçlük çekmesi, aile içi rol ve sorumlulukların karmaşıklaşması ve bu karmaşıklığın oluşturduğu eşler arası anlaşmazlıklar vb.) ve bu değişimin neticesinde artan ruh sağlığı sorunları, aile içi şiddet ve boşanmalar, ailelerin sorunlarını çözmeyecek bir duruma gelmelerine neden olmuş ve ailelerin profesyonel psikososyal destek hizmetlerine ihtiyacı artmıştır (Duman, 2001; Mavili Aktaş, 2002, Dinç, 2013). Günümüz ailelerinin yaşadığı sorunları, kök aileleri çözemez duruma gelmiştir. Zira söz konusu sorunlar hem karmaşık ve çok boyutludur hem de kök ailelerin yaşadığı dönemde olmayan yeni nesil sorunlar olarak karşımıza çıkmaya başlamıştır. Bu sorunları çözebilecek arabuluculuk rollerinden ve sosyal destek mekanizmalarından mahrum kalan günümüz yeni nesil aileleri, yaşadıkları soruları çözmeye yönelik aile danışmanlığı gibi profesyonel destek hizmetlerine yönelmişlerdir. Bu yönelik aile danışmanlığı gibi psikososyal destek hizmetlerinde bir artış yaşanmasına neden olmuştur.

Aile danışmanlığının önceliği sorun çözmekten ziyade aileyi sorundan koruyucu ve henüz sorun oluşmadan ailelere önleyici bir hizmet sunmaktır. Bununla birlikte sorunları çözme aşamasında ise geliştirici, güçlendirici ve iyileştirici bir psikososyal hizmet modeli ortaya koymak da aile danışmanlığı hizmetinin bir diğer amacını oluşturmaktadır.

Aile danışmanlığı alanında bilimsel ve akademik çalışmaları bulunan akademisyenler ile aile danışmanlığı alanında hizmet veren profesyonel meslek elemanları/aile danışmanları ile yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen bulguların değerlendirilmesinden çıkan sonuçlar ise aşağıda paragraflar halinde özetlenmiştir.

Toplumsal değişim ve modernleşme ile ailelerin yapısal ve işlevsel dönüşüm geçirmesi, geleneksel geniş aile yapısının yerini modern çekirdek aileye bırakmaya başlaması, tüketim kültürünün artışı, kök aile bağlarında kopuşlar yaşanması gibi faktörler, modern dönemde ailelerin kök ailelerinden aldıkları psikososyal destek ihtiyacını sağlayan mekanizmalardan yoksun kalmasına sebep olmuştur. Bu durum modern çekirdek ailelerin başta aile danışmanlığı olmak üzere çeşitli profesyonel destek hizmetlerine ihtiyaç duydukları bir döneme girdiğini bizlere işaret etmektedir. Modern dönemde eşlerin her ikisinin çalışmasından dolayı evlilik ile ilgili değişen rol ve sorumluluklar, eşler arası ilişkiler ve ebeveyn-çocuk ilişkileri başta olmak üzere çeşitli konularda yaşanan sorunları çözmek için aile danışmanlığı hizmeti veren profesyonel meslek uzmanlarına başvuru ve talebi artırmıştır.

Aile danışmanlığı faaliyetleri ülkemizde “Eğitim boyutu” ve “Uygulama boyutu” olmak üzere iki boyutta yürütülmektedir. Eğitim boyutunda amaç 450 saatlik Aile Danışmanlığı Eğitim Programı (ADEP) kapsamında aile danışmanı yetiştirmektir. Bu programda en az 300 saati teorik ve en az 30’u süpervizyon olmak üzere 150 saati uygulamalı dersler olmak üzere toplamda en az 450 saatlik bir eğitim verilmekte ve bu eğitimi başarıyla tamamlayanlar aile danışmanı unvanı almaya hak kazanmaktadır. Bu eğitimi alabilmek için 2012 Aile Danışmanlığı Yönetmeliği’nde belirtilen yedi lisans bölümünün birinden mezun olmak gerekmektedir. Bu eğitimler çoğunlukla Üniversiteler ve Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde verilmektedir. Uygulama boyutu ise ailelere veya evlenecek adaylara yönelik evlilik ve aile hayatı ile ilgili koruyucu, güçlendirici, geliştirici, önleyici, kaynakları keşfetmeye yardımcı, farkındalık sağlayıcı ve çözüm odaklı düşüncüyü kavrayıcı beceriler kazandıracak çeşitli danışmanlık tekniklerinin verilmesini ve öğretilmesini kapsamaktadır. Bu hizmetlerin büyük bir çoğunluğu özel aile danışmanlığı merkezlerinde verilmektedir. Ayrıca belediyelere ait aile danışma merkezlerinde ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na ait Sosyal Hizmet Merkezleri bünyesinde “aile danışmanı” unvanına sahip meslek elemanları tarafından bireylere ve(ya) ailelere ücretsiz aile danışmanlığı hizmeti sunulmaktadır. Kamu kurumlarında doğrudan aile danışmanı unvanıyla bir istihdam alanı bulunmayıp 2012 Aile Danışmanlığı Yönetmeliği’nde belirtilen yedi lisans bölümünde mezun olan ve söz konusu kurumlarda (sosyal hizmet merkezleri veya belediyelere bağlı aile danışma merkezlerinde) çalışan meslek elemanlarından “aile danışmanı” unvanı olanlar aile danışmanlığı hizmetini kurumlarında verebilmektedirler.

Aile danışmanlığının eğitim ve uygulama boyutu ile ilgili bu bilgiler ışığında katılımcıların ifadelerinden elde edilen bulgular; eğitim boyutunda müfredatın bir standardının olmayışı, eğitimin tek bir elden yürütülmesi gerekliliği, eğitimi veren eğitimcilerin mesleki yetersizlikleri, eğitimin Türk kültürüne uygun şekilde yapılandırılması ve en önemlisi ise süpervizyon ve uygulamalı derslere daha çok ağırlık verilmesi hususları en çok vurgulanan başlıklar olmuştur. Uygulama boyutunda ise Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın uygulamalar ve eğitimler ile ilgili denetimlerini sıklaştırılması gerekliliği, kurumlar arası koordinasyonun sağlanması, danışmanlık faaliyetlerinin tek elden sağlanması (ASHB’ye bağlanması) gerekliliği konuları üzerinde durulmuştur.

Görüşmelerde, ayrıca, aile danışmanlığı ile ilgili tüm faaliyetlerin ülkemiz için ciddi bir ihtiyaç olduğu vurgusu yapmıştır. Bununla birlikte bu ihtiyacın sağlıklı bir şekilde karşılanabilmesi için ilgili kurumların liyakat temelinde hizmetlerini sunması ve denetimleri gerçekleştirilmesi, danışmanlık eğitimlerinin standart hale getirilmesi, eğitim ve uygulamaların hiçbir boşluğa yer bırakmayacak şekilde hukuki dayanağının oluşturulması ve aile danışmanı unvanıyla istihdamın kamuda da sağlanması gerektiği ortak görüşü ön plana çıkmıştır.

Özetle aile danışmanlığı, günümüzde artık zaruri bir hizmet haline gelmiştir ve liyakatli bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Ailelerde yaşanan başta iletişim sorunları olmak üzere birçok spesifik sorunların kronik hale gelmeden çözülebilmesi hususunda ailelere önemli destekler sağlayan aile danışmanlığının profesyonel bir eğitim, uygulama ve ekip ile yürütülmesi geleceğin sağlıklı bireylerini ve ailelerini oluşturmak için önem taşımaktadır. **“Sağlıklı bireyler, sağlıklı ailelerde yetişmektedir ve sağlıklı aileler sağlıklı toplumları oluşturan bir ön koşuldur”** bilgi ve düşüncesinden hareketle giderek karmaşıklaşan toplumsal yapılar ve aile ilişkileri sebebiyle ortaya çıkan aile içi sorunları asgari seviyeye indirmek ve aile bireylerine sorunlara değil güçlü yönleri, kaynakları ve çözümlerin keşfine odaklanabilmelerini sağlayabilecek bir beceri kazandırmak hem mikro hem de makro düzeyde birey-aile-toplum ilişkilerimizi daha işlevsel hale getirmeye imkân tanıyacaktır. Günümüz koşullarını düşündüğümüzde bu imkânları aile içi ilişkiler bağlamında işlevsel hale getirmenin ve aile bireylerine çözüme yönelik becerileri kazandırmanın yolu profesyonel ve nitelikli bir aile danışmanlığı eğitimi ve uygulaması ile mümkün olmaktadır. Nitelikli aile danışmanlığı eğitim ve uygulamalarının yolu ise; aile ile ilgili devlet eliyle oluşturulacak nitelikli sosyal politikalarla geçmektedir.

KAYNAKÇA

- Akyürek, A. (1990). *Aile Tedavisi ve Sosyal Hizmet*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Algan, T. (2022). *Aile İçi Sorunlar ve Aile Danışmanlığı*. Konya: Eğitim Yayınevi
- Algan, T., ve Özmete, E. (2023). *Çözüm Odaklı Aile Danışmanlığı Uygulama Rehberi: Uzmanlar İçin Bir El Kitabı*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- ASHB. (2007). *Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliği*. T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- ASHB. (2009). *Gerçek Kişiler ve Özel Hukuk Tüzel Kişileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Açılacak Aile Danışma Merkezleri Hakkında Yönetmelik*. T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- ASHB. (2011). *633 Sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname*. T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- ASHB. (2012). *Gerçek Kişiler ve Özel Hukuk Tüzel Kişileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Açılacak Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliği*. T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- ASHB. (2013). *Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği*. T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- ASHB. (2014). *T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı*. 10.05.2017 tarihinde Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü / Aile Danışmanlığı: <http://www.ailetoplum.gov.tr/uygulamalar/aile-danismanligi> adresinden alındı.
- Barker, P., ve Chang, J. (2013). *Basic Family Therapy*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Başaran, E. (2014). Ailenin İşleyişi ya da Gerçekleştirimi. M. Aydın (Ed.) içinde, *Sistemik Aile Sosyolojisi* (s. 141-168). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Babaoğul, M., ve Şener, A. (2013). Aile Danışma ve Rehberlik Hizmetlerinde Aile ve Tüketici Bilimleri Bölümü'nün Yeri ve Önemi. İ. Çayboylu (Haz.), *Uluslararası Aile ve Sosyal Politikalar Zirvesi Bildiriler Kitabı* içinde (s. 403-409). 2-3 Ocak 2013, Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, K. E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Canel, A., N. (2014), Değişen Dünyada Değişen İhtiyaçlara Karşılık Modern ve Postmodern Psikoloji. A. N. Canel (Ed.) içinde, *Terapide Yeni Ufuklar: Modern, Postmodern ve Kısa Terapiler-I* (7-15). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Canel, A., N. (2021), Freud'un Divanından Terapi Robotlarına. A. N. Canel (Ed.) içinde, *Terapide Yeni Ufuklar: Kuramdan Uygulamaya* (s. 9-26). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Carr, A. (2006). *Family Therapy: Concepts, Process and Practice*. Chichester/England: John Wiley & Sons.

- Çağan, K. (2013). Ailenin İşlevleri. K. Canatan, ve E. Yıldırım (Ed.) içinde, *Aile Sosyolojisi* (s. 83-93). İstanbul: AçılımKitap.
- Davison, G. C., ve Neale, J. M. (2004). *Anormal Psikoloji*. (İ. Dağ, Çev.) Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Dinç, A. (2013). Aile Danışmanlığı Hizmetleri. İ. Çayboylu (Haz.), *Uluslararası Aile ve Sosyal Politikalar Zirvesi Bildiriler Kitabı* içinde (s. 311-313). 2-3 Ocak 2013, Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- DPT. (1995). 7. *Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)*. T.C. Devlet Planlama Teşkilatı. <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/content.aspx?List=8661bcf7-9da5-4ecb-a190-fd4aadbacc02&ID=3&ContentTypeId=0x0100B6043AD55C311E41A48571E65B9E1AD1> adresinden alındı.
- DPT. (2000). *Uzun Vadeli Strateji ve 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı. <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/content.aspx?List=8661bcf7-9da5-4ecb-a190-fd4aadbacc02&ID=2&ContentTypeId=0x0100B6043AD55C311E41A48571E65B9E1AD1> adresinden alındı.
- DPT. (2006). 9. *Kalkınma Planı (2007-2013)*. Devlet Planlama Teşkilatı. <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/content.aspx?List=8661bcf7-9da5-4ecb-a190-fd4aadbacc02&ID=1&ContentTypeId=0x0100B6043AD55C311E41A48571E65B9E1AD1> adresinden alındı.
- Duman, N. (2001). Aileye Yönelik Hizmetler İçinde Aile Tedavisinin Önemi. *I. Uluslararası Aile Hizmetleri Sempozyumu (2000'li Yıllarda Aile Hizmetleri)* (s. 184-187). 9-11 Mayıs 2001, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Duyan, V., ve Adıgüzel, C. (2016). Aile Danışmanlığı. G. Baran (Ed.) içinde, *Aile Yaşam Dinamiği* (s. 331-362). Ankara: Pelikan Yayıncılık.
- Erbay, E. (2013). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Sosyal Hizmet Uygulamaları. İ. Tomanbay (Ed.) içinde, *Sosyal Hizmet Uygulamaları* (s. 58-83). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yay.
- Erkal, M. E. (2012). *Sosyoloji (Toplumbilimi)*. İstanbul: Der Yayınları.
- Ersoy A. F. (2019). Fenomenoloji. A. Saban, ve A. Ersoy (Ed.) içinde, *Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri* (s. 81-138). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Framo, J. L. (1996). A Personal Retrospective of the Family Therapy Field: Then and Now. *Journal of Marital and Family Therapy*, 22(3), 289-316. doi:10.1111/j.1752-0606.1996.tb00207.x
- Gittins, D. (2011). *Aile Sorgulanıyor*. (T. Erdem, Çev.) İstanbul: Pencere Yayınları.
- Gladding, S. T. (2015). *Aile Terapisi; Tarihi, Kuram ve Uygulamaları*. (İ. Keklik, İ. Yıldırım, Dü, D. D. Kepir Savoly, F. Arıcı Şahin, İ. Keklik, Ö. Haskan Avcı, Ö. Ulaş, S. Demirtaş Zorbaz, . . . T. Acar, Çev.) Ankara: Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayınları.
- Goldenberg, H., ve Goldenberg, I. (2013). *Family Therapy An Overview* (8. b.). USA: CA: Brooks/Cole, Cengage Learning.
- Kalkınma Bakanlığı. (2013). 10. *Kalkınma Planı (2014-2018)*. Ankara: T.C. Kalkınma Bakanlığı. <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/content.aspx?List=8661bcf7-9da5-4ecb-a190-fd4aadbacc02&ID=12&ContentTypeId=0x0100B6043AD55C311E41A48571E65B9E1AD1> adresinden alındı.
- Karataş, K., ve Nadir, U. (2016). Aile Danışmanlığı. A. Arıkan, & B. Dinç (Ed.) içinde, *Aile Eğitimi* (s. 120-147). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yay.
- Kontaş, Y. M. (1992). *Çeşitli Ülkeler ve Türkiye'de Aile Politikası Uygulamaları ve Türkiye İçin Politika Önerileri*. Devlet Planlama Teşkilatı.
- Kuzgun, Y. (1991). Aile Danışmanlığı Hizmetleri. *Türk Aile Ansiklopedisi 1*, (s. 87-92). Ankara: T.C. Başbakanlık AAK Başkanlığı Yayınları.
- Lebow, J.L. (2014). *Couple and Family Therapy: An Integrative Map of the Territory*, Washington DC; American Psychological Association,
- Lebow, J. L., ve Gurman, A. S. (1995). Research Assessing Couple and Family Therapy. *Annual Review of Psychology*, 46, 27-57.

- Mavili Aktaş, A. (2002). Aile Terapisinin Gelişimi ve Ruh Sağlığı Alanındaki Yeri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 13(1), 113-119.
- Nichols, M. P. (2013). *Aile Terapisi*. (O. Gündüz, Çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Nirun, N. (1994). *Sistemik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Özkan, Y., ve Kılıç, E. (2013). Aile'nin Psiko-Sosyal Destek İhtiyacını Karşılamada Yeni Bir Model Önerisi: Aile Sağlığı Merkezlerinde Aile Psiko-Sosyal Destek Birimi. *Sosyal Politikalar Çalışmaları*, 7(30), 25-44.
- Sayın, Ö. (1990). *Aile Sosyolojisi: Ailenin Toplumdaki Yeri*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023): 100. Yıl Türkiye Planı*. Ankara: T.C. Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı. 08 16, 2021 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/11/ON_BIRINCI_KALKINMA-PLANI_2019-2023.pdf adresinden alındı
- V. Aile Şurası. (2008). *V. Aile Şurası: "Aile Destek Hizmetleri" Komisyon Kararları*. ANKARA: T.C. Başbakanlık ASAGEM.
- Uluslararası Aile Yılı Özel İhtisas Komisyon Raporları. (1994). *Uluslararası Aile Yılı Özel İhtisas Komisyon Raporları*. ANKARA: T.C. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları.
- Üstündağ, A. (2014). Yapısal Aile Danışmanlığı ve Bir Olgu Örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, (33), 113-126.
- Willig, C. (2013). *Introducing Qualitative Research in Psychology*. UK: McGraw Hill Education,
- Zeybekoğlu Dünder, Ö. (2014). Değişen ve Değiş(e)meyen Yönleriyle Aile: Yapısı, Türleri, İşlevleri. N. Adak (Ed.) içinde, *Değişen Toplumda Değişen Aile: Sosyolojik Tartışmalar* (s. 39-64). Ankara: Siyasal Kitapevi.